

Radionice za učenike viših razreda

1. radionica za učenike viših razreda: Dobre strane i opasnosti prilikom korištenja interneta i mobitela

Razred: učenici viših razreda

Cilj: osvijestiti različite mogućnosti uporabe mobitela i interneta

Trajanje radionice: 45 minuta

Potreban materijal: prazni papirići, ploča i kreda ili unaprijed pripremljen plakat

1. AKTIVNOST: Asocijacije na temu internet i mobitel

(10 minuta)

“Danas ćemo razgovarati o različitim temama vezanim uz internet i mobitel. Što vam sve pada na pamet kada kažemo internet? A što vam pada na pamet kada kažemo riječ mobitel?”

Napomena razrednici: Razrednica zapisuje sve ideje i asocijacije učenika na ploču ili na unaprijed pripremljen plakat koji može izgledati kao donji crtež. Tek nakon što učenici iscrpe asocijacije vezane uz pojam internet, prijedite na pojam mobitel. Ova je aktivnost svojevrsna igra asocijacija - svaki je odgovor točan i dobar, pa čak i ako nam se čini neobičnim i nepovezanim. Cilj je uvesti učenike u temu i vidjeti koliko široko područje mogućih značenja ovi pojmovi zauzimaju kod djece.

INTERNET

MOBITEL

2. AKTIVNOST: Razgovor o prednostima i rizičnim aktivnostima na internetu

(15 minuta)

Razrednik daje uputu za nastavak aktivnosti: “Sada ćemo zajedno provjeriti što smo zapisali tako da vaše ideje i asocijacije razvrstamo u dvije skupine: prvu skupinu čine prednosti, korisne i zabavne stvari povezane s internetom i mobitelom, a drugu skupinu čine one stvari koje mogu biti opasne ili rizične.”

1. KORISNO ili ZABAVNO	2. OPASNO ili RIZIČNO
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Npr. igranje ▪ Druženje i razgovor 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Npr. širenje tračeva i laži ▪ Dugotrajno igranje igrica ili igranje igrica pod satom

Napomena razredniku: Prilikom iznošenja asocijacija na pojam internet i mobitel mogu se pojaviti vrlo različite ideje i pojmovi, poput bon, VIP, modem, spajanje računala i slično. Imajte na umu da ne moraju svi izneseni pojmovi nužno biti razvrstani niti posebno prokomentirani, pa takve pojmove jednostavno nemojte upisati ni pod jednu od kategorija, već se usmjerite na one ideje i aktivnosti koje se mogu staviti u kontekst korisnoga ponašanja i rizika, odnosno opasnosti.

Razrednica zaokružuje aktivnosti: "Važno je znati da su internet i mobitel, unatoč svim svojim mogućnostima, ipak samo alati. Istodobno, ono što predstavlja prednost i korist, ponekad može za nekoga biti opasnost i neugodno iskustvo. Ovisno o tome kako ih odrasli i djeca rabe, takve će biti i posljedice. Žele li upotpuniti znanje, doznati novosti, dopisivati se i zabavljati s vršnjacima i razvijati svoju kreativnost, neizmjereno će im pomoći. Nažalost, postoje korisnici koji žele povrijediti ili zlouporabiti druge. U njihovim se rukama internet i mobitel može pretvoriti u moćno oružje."

3. AKTIVNOST: SMS poruka

za učenike 7. i 8. razreda:

Poruka na internetu

(10 minuta)

Uputa za učenike: "Zamislite da pišete SMS poruku osobi s vaše lijeve strane. Uzmite papirić i napišite je. Napisanu poruku ubacite u vrećicu."

Napomena razrednici: Vjerojatno će vas netko od učenika pitati kakvu poruku pišu ili o čemu pišu poruku. Zbog daljnjeg tijeka vježbe važno je da učenici sami spontano odaberu kakvu će poruku napisati. Bit će u početku malo zbunjeni, ali će na kraju ipak napisati poruku. Odgovorite im neka napišu što god žele. Važno je da ni vi ni učenici ne iznosite primjere i ne dajete daljnje smjernice za poruku jer na taj način utječemo na druge učenike i instruiramo ih. Dovoljno je reći i ponoviti koliko god puta treba - napišite poruku kakvu želite.

Razrednica daje uputu za nastavak aktivnosti:

“Sada će svaki učenik izvući jednu poruku i pročitati je naglas pred cijelim razredom, a zatim ćemo odrediti je li ta poruka zabavna i podržavajuća, je li povređujuća ili neutralna prema svome sadržaju/karakteru i u kontekstu međuljudskih odnosa. Pritom je važno ne pogađati tko je napisao poruku ni komu je ta poruka napisana. To je jedna obična poruka u eteru. Ovo je rasprava o vrstama poruka i načinu izražavanja misli i osjećaja, a ne procjena učenika!”

Sve poruke procjenjuju se jedna za drugom. Ne dopustite da učenici pogađaju tko je napisao koju poruku, niti da naglas govore da je to njihova poruka. Poruke se razvrstavaju i upisuju u jedan od tri predviđena stupca na ploči ili plakatu. Svakako pri procjeni i komentiranju napisanih poruka termine “podržavajuće” i “povređujuće” promatrajte u kontekstu međuljudskih odnosa i što te poruke čine odnosima među učenicima, odnosno ljudima.

Nakon što su sve poruke razvrstane po stupcima, razgovaramo s učenicima o njima, o motivima za pisanje baš takve poruke te učinku na primatelja i odnosu s njim. Slijede pitanja za poticanje diskusije:

- Kojih poruka ima više?
- Kakve osjećaje poruke izražavaju?
- Govore li poruke češće o onome što misli i osjeća autor poruke ili o osobinama onih o kojima se u poruci govori?

- Kakav učinak na primatelja imaju poruke u svakome od tri stupca?
- Što me je tjeralo da napišem povređujuću poruku?
- Mogu li napisati poruku istoga smisla, a da nije povređujuća?

Napomena razredniku

- Vjerojatno će se dogoditi da učenici neke poruke koje su zapravo povređujuće proglase zabavnima. Tu bi mogle spadati poruke koje prepričavaju neku smiješnu situaciju, gdje je neko dijete bilo izloženo ili se radi o šali na nečiji račun. Razrednik će u tom slučaju reći zbog čega smatra da je ta poruka, iako zabavna, zapravo povređujuća (kriterij na koji se vrijedi pozvati jest kako se osjeća onaj o kome poruka govori ili onaj komu poruka stiže) te objasniti da ponekad dobra i smiješna “fora”, nije toliko smiješna svima. Nakon dodatne rasprave o takvoj poruci, ukoliko se učenici složte da je povređujuća, razrednik će je tako i svrstati. Ako učenici i dalje tvrde da je ona zabavna, razrednik je može upisati u stupac zabavna i u stupac povređujuća jer je ona i jedno i drugo.
- U okviru ove aktivnosti, kada procjenjujete karakter poruka koje su učenici napisali i usmjeravate njihova ponašanja, naglasak je na međuljudskim odnosima i ideji očuvanja odjelnih i školskih vrijednosti, čuvanja odnosa i poštovanja sebe i drugih. Vrlo vjerojatno će učenici napisati poneku poruku tipa “Dat ćeš mi da napišem zadaću?”.

Izgled ploče ili plakata

Zabavna i podržavajuća poruka	Neutralna poruka	Uznemirujuća i povređujuća poruka
-------------------------------	------------------	-----------------------------------

U redu je reći da ova poruka uključuje neka nepoželjna ponašanja u školskom okružju jer se očekuje da svaki učenik sam piše svoju zadaću, no pokušajte ne inzistirati dalje na tome jer cilj ove vježbe u našem programu nije usmjeren na razvijanje radnih navika. Važno je osvrnuti se na ton poruke i što ona čini osobi koja je primi.

- Također će neke od poruka koje će učenici napisati vjerojatno uključivati izražavanje emocija, kako onih ugodnih poput “Sviđaš mi se” i “Volim se družiti s tobom”, do onih koje izražavaju ljutnju, razočaranje, bijes ili dosadu. Tako će možda napisati poruku tipa “Ne mogu van ☹. Onaj iz matematike davi me s produžnom.” Kod ovakvih poruka prisjetite se da se radi o mislima i osjećajima koji su osobni. Misli i osjećaje svi imamo i oni se ne daju kontrolirati jer nam dolaze spontano. Ono što je moguće kontrolirati jest način na koji izražavamo misli i osjećaje - dakle ponašanje. Kontrola ponašanja je iznimno važna odgojna zadaća, a ova je radionica jedan od načina osvješćivanja razlike između misli i osjećaja s jedne strane i ponašanja koje utječe na odnose, s druge strane. U konačnici, svatko ima pravo na osjećaje i misli i one su važan dio našeg integriteta. I kada nas netko uvjerava da se ne bismo trebali tako osjećati ili nemamo pravo na taj osjećaj, javlja se otpor ili nastaje sukob, koji će učenici u odjelu sigurno izraziti ismijavanjem, zafrkancijom, možda čak i svađom i vrijeđanjem. Tijekom rasprave nikako nemojte vrednovati osjećaje i pokušavati kontrolirati osjećaje i misli učenika, već se usmjerite na raspravu o načinima njihova iskazivanja na način koji nije povređujući za druge i ne kvari odnos. Na ovome se mjestu može naglasiti razlika između načina izražavanja osjećaja i poruka u kojima se jadam prijateljici ili tražim podršku npr. jer mi je dosadno na satu (pa napišem nešto tipa “Umrijet ću od dosade. Profa iz kemije nas zlostavlja tim formulama.”) i onih poruka u kojima proširimo trač o osobi, prijetimo ili je optužimo za zlostavljanje zbog toga što je nama dosadno ili nešto ne volimo (npr. “Koza glupa, misli da su te formule najbitnija stvar u životu” ili

“Ako se ne ugasi, polomit ću joj obje noge”, “Profa iz kemije nikad nas ničemu ne nauči, a traži puno. Trebamo je prijaviti. Šalji dalje.”)

- I još jedna važna napomena razredniku o pitanju (ne)pravopisnog načina na koji djeca pišu poruke. O postojanju svojevrsnog neformalnog pravopisa e-komunikacije bilo je riječi u Općim uputama (str. 22-27) i u uvodnim radionicama za učitelje. Ovdje će taj pravopis posebno doći do izražaja jer će učenici čitati poruke, a razrednik će ih morati napisati na ploču u njihovu izvornom obliku. Smatramo da je važno da razrednik na početku prokomentira razliku u pravopisu standardnog hrvatskog jezika i uvriježenog neformalnog načina e-pisanja kojem je cilj što manje znakova, kao i to da je škola mjesto na kojem uče pravopis standardnoga jezika, ali kako je ovaj sat posvećen načinu pisanja SMS poruka, tako će se učitelj u pisanju na ploču i raspravi iznimno pridržavati neformalnog e-standarda (kao svojevrsnog narječja virtualne regije naše zemlje).
- Može se dogoditi da će netko u svojoj poruci imenovati neko dijete ili učitelja (imenom i/ili prezimenom) i napisati neku uvredu (npr. “Marko smrdi. Šalji dalje.”). U tome slučaju izrazito je važno da razrednik imenuje takvu poruku i ponašanje **nasiljem i kaže da je upravo ovakva poruka primjer povređujuće poruke** te da će nakon završetka radionice razgovarati o tome što se dogodilo.

Razrednica zaokružuje raspravu:

“Aktivnosti na internetu i mobitelu mogu biti “super”, ali ako ih zlorabimo, mogu postati uznemirujuće i povređujuće za nas ili za druge. **Zato budite oprezni i igrajte fair play!** Razmislite prije nego što pošaljete ili prosljedite poruku drugima. Svatko ima pravo na osjećaje i misli. One su važan dio nas (našeg integriteta), dolaze spontano i dobro ih je iskazati na način koji nije povređujući za druge i ne kvari odnos, a u našim odjelnim vrijednostima rekli smo da nam je važno zadržati dobre odnose.”

I na kraju slijedi zahvala učenicima za sudjelovanje.

2. radionica za učenike viših razreda: Upoznajmo internet

Razred: učenici viših razreda

Cilj: objasniti učenicima na koji način funkcionira i što je to zapravo internet, što sve nudi te ih upoznati s određenim uslugama koje mogu naći na internetu

Trajanje radionice: 45 minuta

Potreban materijal: pripremljeno predavanje o internetu, računala s pristupom internetu. U priloženim materijalima nalaze se dvije verzije pripadajuće PowerPoint prezentacije, jedna koja je namijenjena učenicima 5. i 6. razreda i druga namijenjena učenicima 7. i 8. razreda

Napomena razredniku:

U provedbi radionice sudjeluje učitelj informatike ili neki drugi učitelj, stručni suradnik, roditelj ili učenik vičan informatici uz prisustvo razrednika. Predlažemo da se radionica provede u okviru nastave informatike. Ukoliko nije moguće osigurati računalo za svakog učenika, učenici mogu raditi u paru.

Učitelj informatike vodi učenike kroz određene aktivnosti prateći pripremljenu PowerPoint prezentaciju.

Moguće je da će učenici, posebno oni koji su informatički napredniji i oni koji se svakodnevno koriste internetom i drugom modernom tehnologijom, tijekom radionica iskazivati negodovanje, početi zbijati šale, komentirati da to sve znaju i slično. Ponekad se bune, negoduju i postavljaju pitanja jer možda imaju otpor prihvatiti informacije koje im radionice donose. Čini nam se važnim upozoriti da su sve ove reakcije učenika očekivane i razumljive - u konačnici, već nekoliko generacija djece i mladih od rođenja su okruženi računalima, internetom i videoigrama i sigurno imaju zavidno znanje i iskustvo u njihovu korištenju. Na ovome mjestu potičemo vas da ne prijedete olako preko njihovih komentara, posebno onih kako o tome sve znaju. Pozovite ih neka vam ispričaju što znaju, kakvo iskustvo imaju u korištenju usluge o kojoj govorite, provjerite njihove ideje o tome kako internet i određena mjesta/usluge funkcioniraju, pozovite ih da razmijene iskustvo i podijele "fore" i mogućnosti određene usluge koju su upoznali. I svakako slušajte što vam govore i korigirajte nerealistične i netočne ideje o tome kako internet funkcionira, (još jednom) naglasite prednosti i moguće načine zlouporabe usluga. I imajte na umu da učenici u razrednim odjelima vrlo vjerojatno imaju različito iskustvo i nisu jednako spretni u korištenju interneta, mobitela i drugih modernih tehnologija. (Podrobnije obrazloženje ovakva pristupa u Općenitim je uputama u Priručniku.)

1. AKTIVNOST:

Uvod u temu

(5 minuta)

Učiteljica najavljuje temu:

“Složili smo se oko toga da internet i mobitel možemo iskoristiti na mnogo korisnih i zabavnih načina, ali i da postoje različite opasnosti ako nismo oprezni u njihovu korištenju. Sada ćemo kratko porazgovarati o korisnoj uporabi interneta i mobitela za razgovor preko foruma, *chat room*-a i bloga.”

2. AKTIVNOST:

Upoznavanje i pretraživanje interneta uz pripremljeno predavanje i prezentaciju

(40 minuta)

Tijekom predavanja učitelj može ovakvim pitanjima poticati razgovor s učenicima o njihovim iskustvima na internetu i servisima koje oni posjećuju.

Razgovor s učenicima i pitanja za poticanje diskusije

- Zna li što je “forum”?
- Jeste li ikada posjetili stranice nekoga foruma?
- Ako jeste, koje su to bile stranice i koje teme?
- Što mislite, tko sve može vidjeti to što piše na forumu?
- Što je to “*chat room*”?
- Jeste li ikada posjetili te stranice preko interneta ili mobitela?
- S kime ste se dopisivali, s prijateljima ili nepoznatim osobama?
- Što je blog?
- Imate li svoj blog?
- Posjećujete li tuđe blogove? Zašto?

Napomena učitelju informatike

Pričekajte odgovore učenika i nadovežite se na njih sljedećim kratkim dodatnim objašnjenjima i njihovim prikazima u priloženoj PowerPoint prezentaciji.

- **Forumi ili stranice za diskusiju** su stranice na kojima korisnici daju svoje mišljenje o nekoj temi ili traže mišljenje i savjet drugih. Postoje forumi o mnogim temama, kao što su politika, zdravlje, sport, glazba, škole, pomoć oko računala i sl. Sve ono što piše na forumu je trajno, tako da je to moguće vidjeti, pročitati i komentirati unutar nekoliko mjeseci pa i godina.
- **Chat room ili “soba za razgovor”**. Na tim stranicama korisnici mogu međusobno razgovarati, ali se mogu i izdvojiti i slati privatne poruke koje drugi neće vidjeti. Sadržaji tih poruka brišu se kad se veza prekine.

- **Blog je “internetski dnevnik”.** To su stranice na kojima korisnici jednostavno i besplatno pišu, komentiraju teme, izvještavaju o događajima na kojima su sudjelovali ili objavljuju vlastite umjetničke radove (priče, pjesme, crteže, fotografije i sl.) Na blogu često upisuju i svoje komentare, a mogu i izravno komunicirati s autorom. Iako se smatraju nekim oblikom dnevnika, sve što je napisano na blogu postaje javno i dostupno velikom broju ljudi.
- **Mjesta za druženje:** Facebook, MySpace, Twitter, Trosjed - mjesta su za druženje na internetu, gdje svatko tko se upiše, dobiva priliku vođenja svojevrsnog *online* multimedijskog “dnevnika u natuknicama” - da ukratko bilježi što se s njim događa, prikazuje filmiće i emitira glazbu koju je sam snimio ili koji mu se jednostavno sviđaju, dopisuje se s prijateljima, učlanjuje se u interesne grupe i ulazi u interakciju s drugima na još mnogo načina.
- **E-mail** je mogućnost komunikacije s jednim ili više korisnika na način da im pišemo izravno i da tu poruku ne može pročitati nitko drugi osim onih na čije smo adrese poruku poslali. To je svojevrсно pisanje pisama koji putuju elektroničkim putem umjesto da ih poštar raznosi.

U ovome dijelu ujedno je važno naglasiti pravila ponašanja na ovim mjestima na internetu te upoznati učenike s osnovnim mogućnostima zaštite. U pripremljenoj prezentaciji izdvojili smo korištenje nadimka i nedavanje osobnih podataka te funkcije *Ignore*, *Block*, *Print Screen*, kao i spremanje uznemirujućih poruka i materijala u računalo.

I na kraju slijedi zahvala učenicima za sudjelovanje.

Djeca koja ne usvoje dobro i spretno korištenje suvremenom tehnologijom neće moći ravnopravno i učinkovito sudjelovati u radnom i socijalnom životu u odrasloj dobi. Zabrana korištenja interneta i mobitela ne predstavlja učinkoviti način zaštite djece.

3. radionica za učenike viših razreda: Pazi semafor! (Ja na internetu)

Razred: učenici viših razreda

Cilj: osvijestiti svoje ponašanje na internetu i mobitelu

Trajanje radionice: 45 minuta

Potreban materijal: Upitnik o ponašanju na internetu, izrađene kartice situacija

1. AKTIVNOST: Upitnik o ponašanju na internetu

(20 minuta)

Razrednica uvodno kaže: "Sada ćemo malo razmišljati o ovome: Kad voziš internetom ili SMS-aš mobitelom, voziš li kroz zeleno, žuto ili crveno svjetlo? Svatko od vas neka pročita tvrdnju i iskreno odgovori tako da uz broj tvrdnje (ili na posebnome papiru uz redni broj) upiše broj od 0 do 3, gdje brojevi znače:

0 - nikad   1 - samo jedanput   2 - rijetko   3 - često

Nitko neće tražiti da pročitate svoj rezultat, zato budite iskreni prema sebi."

1. Na *chat*-u, blogu, forumu ili na mobitelu predstavio/la sam se kao da sam netko drugi (netko tko stvarno postoji i koga poznaješ).
2. Koristio/la sam se tuđim nadimkom na *chat*-u, forumu, blogu, preko ICQ-a i MySpace-a i sl. ili na mobitelu.
3. S tuđe *e-mail* adrese ili mobitela poslao/la sam uznemirujuće poruke prijateljima.
4. S tuđe adrese postavio sam neprimjerene poruke na blog, *chat* ili forum.
5. Koristio/la sam se *e-mail* adresom koja izgleda isto kao adresa nekoga koga poznajem.
6. Prijetio/la sam nekome putem interneta ili mobitela.
7. Putem interneta ili mobitela (namjerno, u ljutnji, u šali ili onako bez razmišljanja) poslao/la sam poruku koja može drugoga posramiti.
8. Putem interneta ili mobitela poslao/la sam tuđu sliku ili informaciju o nekome bez njegova/njezina znanja.
9. Objavio/la sam privatne podatke ili neistine o nekome preko interneta ili *chat*-a na mobitelu.
10. Tračao/la sam nekoga preko *chat*-a, bloga ili foruma.
11. Napravio/la sam stranicu na internetu ili blogu na tuđe ime bez znanja te osobe.

12. Putem interneta ili mobitela poslao/la sam grube ili zastrašujuće poruke nekome, makar samo u šali.
13. Koristio/la sam proste riječi i grub rječnik *online* ili preko mobitela.
14. Putem interneta ili mobitela pisao/la sam ružne stvari ili laži o nekome.
15. Putem interneta napravio/la sam anketu u kojoj sam pitao/la o nekim stvarima ili osobinama neke osobe.
16. Sudjelovao/la sam u anketi preko interneta u kojoj sam glasovao npr. za "najružniju", "najljepšu", "najmršaviju", "najdeblju", "najpopularniju" i sl. osobu.
17. Na svojoj stranici imao/la sam anketu koja je mogla nekoga povrijediti.
18. Prenio/la sam informaciju dobivenu putem interneta ili mobitela koja bi mogla drugu osobu povrijediti ili posramiti, makar i u šali.
19. Stavio/la sam oglas izazovnog sadržaja u ime žrtve, s njezinim brojem mobitela ili adresom.

Sada neka svatko zbroji svoj rezultat i usporedi ga s ovom tablicom.

Razrednica pročitaj komentar uz pojedinu kategoriju:

<p>0 - 9 bodova ■■■■■■</p>	<p>Čestitamo, prolaziš kroz zeleno! Samo tako nastavi! Znaš se ponašati na internetu i mobitelu.</p>
<p>10 - 18 bodova ■■■■■■</p>	<p>Pozor, žuto! Vjerojatno nisi napravio/la ništa strašno, ali imaj na umu - i šale mogu boljeti!</p>
<p>> 19 bodova ■■■■■■</p>	<p>Uzbuna! Prošao/la si kroz crveno! Prekršio/la si mnogo internetskih zabrana. Tvoje su aktivnosti opasne, pogrešne i kažnjive! Preusmjeri svoje ponašanje. Razmisli o tome kako čak i mali ili nepromišljeni klik tvoga miša ili SMS može prouzročiti nemjerljivu štetu i bol kod drugoga i kažnjiva su djela.</p>

2. AKTIVNOST: Problemne situacije

Rad u malim skupinama

(10 minuta)

Napomena razredniku:

Moguće je da će se razviti življa rasprava među učenicima i da će iznositi različita iskustva i podijeljene stavove. Također, u određenim problemskim situacijama učenicima će možda trebati više vremena kako bi uočili bit opisane situacije i dileme. Radi svega navedenog, u nekim odjelima bit će potrebna dva školska sata za izvedbu radionice. Mislimo da je važnije ostaviti dovoljno vremena, temeljito raspraviti problemsku situaciju i dati važnost svim promišljanjima učenika nego zadržati predviđenu vremensku strukturu pod cijenu površno izvedene rasprave.

Moguće je da će se djeca zafrkavati tijekom radionice i predviđenih aktivnosti. Važno je prisjetiti se (i znati) da djeca ponekad na šaljiv i zafrkantski način govore o ozbiljnim i opasnim stvarima jer im je teško i/ili neugodno. To je zapravo njihov način kojim se nose s neugodnim temama. Ponekad se bune, negoduju i postavljaju pitanja jer imaju otpor prihvatiti informacije koje im radionice donose - npr. o tome zbog čega ne treba stavljati tuđe fotografije na internet ili osnivati grupe protiv neke osobe. Čini nam se važnim upozoriti da su sve ove reakcije učenika očekivane i razumljive i da se ne treba ljutiti na njih niti ih koriti kad na ovaj način reagiraju, nego polako, strpljivo i s poštovanjem takvih učeničkih reakcija nastaviti sa sadržajima radionice.

Razrednik podijeli učenike u male skupine po 4 učenika (broj skupina ovisi o veličini odjela).

Svaka skupina dobije dvije kartice s problemskom situacijom. Neke skupine mogu imati i isto pitanje. Učenici imaju zadatak procijeniti ponašanje opisano na kartici i objasniti svoj odgovor. Jedan član skupine predstaviti će zajednička rješenja i odgovore.

Pitanja na koja učenici odgovaraju i koja im pomažu u raspravi:

1. Procijeni situaciju i ponašanje mlade osobe opisano na kartici. Je li to ponašanje u redu ili je opasno i zašto? Pri procjeni uzmite u obzir namjeru i moguće posljedice za tu osobu ili druge uključene u problem. Kako se osjećaju pojedini likovi u priči?
2. Što bi bilo pametno učiniti u toj situaciji? Ako ste doživjeli nešto slično, što ste tada napravili? Ima li nešto što biste promijenili u svojoj reakciji?

Radni listić: Kartice s problemskim situacijama

Marko se koristio tvojim nadimkom tako da su drugi pomislili da im ti šalješ poruke.
Ana ima izrađen svoj profil na MySpace-u i dodala je slike svog razreda u njega te objavila imena svojih prijatelja iz razreda.
Marko je na svome blogu napravio anketu u kojoj se spominje i tvoje ime i sada mnogi glasuju za ili protiv tebe.
Petar je jako ljubomoran na Marka jer hoda s Anom iz 8.c koja je najpopularnija cura na školi i u koju je Petar već dugo zaljubljen. Počeo je drugima u razredu slati poruke da je Marko glup, da se ružno oblači, da je kukavica. Na blogu koji redovito piše pozvao je druge da se ne druže s Markom jer on nije pravi prijatelj.
Filip želi u svoj profil staviti link za skidanje muzike koju on voli.
Petra je bez razmišljanja objavila na internetu sliku svoje prijateljice s jednog tuluma i navela podatke o njoj. Njezina prijateljica sada prima neugodne i neprimjerene poruke od nepoznatih osoba.
Sanji su njezine prijateljice jako važne i često ih spominje na svome blogu. S prijateljicama je razgovarala o tome i zajedno su se dogovorile da će za svaku od njih koristiti nadimak.

Smjernice i nadopune razrednici:

U tablici na str. 77 naveli smo moguće učeničke odgovore. Važno je prvo potaknuti učenike da izlože svoj uradak i odgovore koje su smislili. Tek nakon što učenici iscrpe svoje odgovore, razrednik nadopunjava onim tvrdnjama koje su u priručniku, a nisu ih učenici rekli.

Završni razgovor s učenicima

“U prethodnoj smo vježbi kroz nekoliko problemskih situacija razgovarali o pojedinim ponašanjima na internetu i o njihovu učinku na sigurnost korisnika, kao i što možemo napraviti kad netko “vozi kroz crveno”. Što smo naučili iz prethodne vježbe?”
Razrednik potiče učenike da iznesu svoja razmišljanja i osvrte na prethodnu vježbu.

Smjernice i nadopune za razrednika

- Prije nego što napišeš poruku, priču ili objaviš fotografiju, zapitaj se hoćeš li time nekoga povrijediti. Nemoj raditi drugima ono što ne bi htio da drugi čine tebi.
- Čuvaj sebe i druge! Sve što vrijedi za čuvanje podataka o tebi, vrijedi i za čuvanje tuđih.
- Sve što objavimo na internetu postaje javno i dostupno velikom broju ljudi. Jednom kad nešto objavimo na internetu nemamo više kontrolu tko će vidjeti taj sadržaj i na koji će ga način iskoristiti.
- I u svijetu mobitela i interneta poštuju pravila ponašanja kao i u svakodnevnome životu.

I na kraju slijedi zahvala učenicima za sudjelovanje na radionici.

OPIS PROBLEMSKE SITUACIJE	Odgovor učenika
Marko se koristio tvojim nadimkom tako da su drugi pomislili da im ti šalješ poruke.	Takvo ponašanje nije u redu i može narušiti tvoje prijateljstvo i odnose s drugima. Netko je zlorabio tvoje ime. Promijeni nadimak i lozinku na svom blogu, u elektroničkoj pošti (<i>e-mail</i>) i na drugim mjestima, razgovaraj s prijateljima i objasni im situaciju. U slučaju većih problema ili ako se takva ponašanja nastave, obrati se odrasloj osobi kojoj vjeruješ.
Ana ima izrađen svoj profil na MySpace-u i dodala je slike svog razreda u njega te objavila imena svojih prijatelja iz razreda.	To nije u redu. Ne može to sama odlučiti, već se svaki prijatelj iz razreda mora složiti s tim. Sve što objavimo na internetu postaje dostupno velikom broju ljudi. Objavlivanjem fotografija svojih prijatelja zadiremo i u njihovu privatnost i izlažemo ih očima drugih, a time otvaramo mogućnost da drugi te fotografije i podatke koriste dalje kako je njih volja. Npr. kao da izađeš na korzo/špicu u kupaćem kostimu, a da to i ne znaš. Radi toga je važno da i oni odluče žele li to.
Marko je na svom blogu napravio anketu u kojoj se spominje i tvoje ime i sada mnogi glasuju za ili protiv tebe.	Takvo ponašanje nije u redu jer Marko na taj način navodi i potiče korisnike da procjenjuju i na različite načine obilježavaju određenu djecu. Takva ponašanja često imaju cilj osramotiti nekoga pred većim brojem ljudi ili ga dovesti u neugodan položaj. U toj situaciji važno je kontaktirati administratora i zatražiti da se taj sadržaj makne. Ostali mogu izraziti svoje neodobravanje na način da ne potpisuju i komentiraju takve sadržaje.
Petar je jako ljubomoran na Marka jer hoda s Anom iz 8.c koja je najpopularnija cura na školi i u koju je Petar već dugo zaljubljen. Počeo je drugima u razredu slati poruke da je Marko glup, da se ružno oblači, da je kukavica. Na blogu koji redovito piše pozvao je druge da se ne druže s Markom jer on nije pravi prijatelj.	Iako je Petar povrijeđen i ljubomoran, njegovo ponašanje nije u redu. Svatko od nas ima pravo na svoje osjećaje i misli i važno je da ih pokažemo na način koji nije povređujući za druge ljude. Svatko od nas može odlučiti što će učiniti kada takve informacije pročita (ili čuje). Ispravno bi bilo ne reagirati na Petrove zahtjeve, ne širiti tračeve o Marku koje ste pročitali. U redu je reći Petru da ne odobravate njegovo ponašanje. Ili obratiti se odrasloj osobi za savjet.
Filip želi u svoj profil staviti link za skidanje muzike koju on voli.	To je u redu, bez obzira na vrstu glazbe koju Filip sluša. Svatko ima pravo slušati ono što želi. Ovim ponašanjem ne ugrožava druge ni sebe. U ovoj situaciji jedino je pitanje je li glazba skinuta s interneta na legalan ili nelegalan način. Skidanje, kopiranje i distribuiranje sadržaja za koji nemamo dozvolu prekršaj je jer time kršimo autorska prava.
Petra je bez razmišljanja objavila na internetu sliku svoje prijateljice s jednog tuluma i navela je podatke o njoj. Njezina prijateljica sada prima neugodne i neprijemljive poruke od nepoznatih osoba.	To nije u redu. Iako vjerojatno Petra to nije napravila u lošoj namjeri, trebala je pitati prijateljicu smije li objaviti tu fotografiju. Važno je znati da ono što objavimo na internetu vide prijatelji s kojima želimo nešto podijeliti, ali i svi drugi koji možda nemaju uvijek iskrene i prijateljske namjere. Petra mora skinuti te slike i podatke sa svoga profila. Prijateljica svakako ne bi trebala odgovarati na poruke, a može i promijeniti broj telefona ili nadimak kojim se koristi na internetu.
Sanji su njezine prijateljice jako važne i često ih spominje na svome blogu. S prijateljicama je razgovarala o tome i zajedno su se dogovorile da će za svaku od njih koristiti nadimak.	To je u redu jer koristi nadimke i na taj način štiti identitet svojih prijateljica. Super je što je Sanja razgovarala s prijateljicama o svojoj želji i potrebi da piše o njima i pitala ih što one o tome misle. Poželjno je da i dalje s prijateljicama razgovara o kojim će stvarima i događajima u kojima i one sudjeluju pisati na internetu i provjeriti slažu li se one s time.

4. radionica za učenike viših razreda: Elektroničko zlostavljanje, što je to?

Razred: učenici viših razreda

Cilj: osvijestiti ima li razlike između vršnjačkog nasilja (općenito) i nasilja preko interneta ili mobitela, definirati pojam elektroničkoga nasilja, osvijestiti moguće zakonske posljedice u slučaju elektroničkoga nasilja te istaknuti odgovornost djece i mladih u situacijama elektroničkoga nasilja

Trajanje radionice: 45 minuta

Potreban materijal: ploča i kreda

Napomena: Po želji razrednik se može koristiti LCD projektorom s pripremljenom prezentacijom o zakonskoj regulativi (koji je korišten i u radionicama za učitelje i roditelje).

1. AKTIVNOST: Razgovor na temu: definiranje elektroničkoga nasilja

(25 minuta)

1. Sada vas pozivam da se zajedno prisjetimo na što sve mislimo kad govorimo o nasilju među vršnjacima? ... (Kad učenici spomenu neku od vrsta zlostavljanja, npr. "Kad netko nekog udara", na ploču napišite samo **fizičko zlostavljanje - povređuje tijelo**, za verbalno nasilje napišite **verbalno nasilje - povređuje riječima** i **psihičko nasilje - povređuje osjećaje**. Tako ćete dobiti 3 stupca.)
2. Vratimo se još malo na situacije koje smo komentirali, kamo biste svrstali takve situacije nasilja preko interneta ili mobitela? (Upišite u stupce **verbalno** i **psihičko**.)
3. Kad vam na školskom hodniku netko dobaci riječi kojima vas povrijedi, što mislite tko je sve to mogao čuti?
4. A kada na blogu netko napiše riječi kojima vas povređuje, tko je sve to mogao pročitati?
5. Ima li razlike u broju ljudi koji su svjedočili ili bili uključeni u situaciju na školskom hodniku i u broju ljudi koji su pročitali ili se uključili u vrijeđanje preko bloga?
6. Kada bi postojala vaga koja bi to mogla izvagati, što mislite, kakva je šteta u obje situacije?
7. Možete li se u situaciji na hodniku odmah obraniti riječima i možda odmah zaustaviti cijelu stvar? A u situaciji na blogu, ako ne znate tko je osoba koja vas vrijeđa, možete li se obraniti?

Razrednica sažima i zaokružuje dosadašnju raspravu:

“Situacije o kojima smo do sada razgovarali, a tiču se nasilnog ponašanja putem interneta ili mobitela, možemo uvrstiti u situacije elektroničkoga zlostavljanja. Elektroničko nasilje je povređivanje putem interneta i mobilnih telefona. Nasilni prema nekome djetetu mogu biti vršnjaci, ali i odrasli u korištenju suvremenom tehnologijom.”

Podsjetnik

Nabrojiti ćemo sve situacije koje ubrajamo u elektroničko nasilje:

1. **Šalješ i širiš** nasilne i uvredljive komentare, uznemirujuće, okrutne, zlobne ili prijeteće poruke, uznemirujuće slike, viruse na *e-mail* ili mobitel, pornografiju, seksualne sadržaje i neželjenu poštu.
2. **Lažno se predstavljaš** kao netko drugi (njegovim nadimkom ili imenom).
3. **“Provaljuješ”** u tuđe *e-mail* adrese, ukradeš ili promijeniš lozinku za *e-mail* ili nadimak na *chat*-u i preko njih šalješ zlobne i neugodne sadržaje drugima.
4. **Napadaš privatnost** druge osobe tako da objavljuješ privatne podatke ili neistine o nekom ili njegove fotografije.
5. **Kreiraš internetsku stranicu** (priče, crteže, slike ili šale na račun vršnjaka) ili blog na nečije ime, bez njegova znanja.
6. **Postavljaš internetske ankete o nekome** tako da stavljaš tuđe fotografije i tražiš da ih procjenjuju ili da glasuju za osobu koja je npr. najružnija, najnepopularnija ili najdeblja u školi.
7. **Potičeš grupnu mržnju** tako da na popularnoj stranici tražiš da navedu osobu koju najviše mrze i da o njoj napišu nekoliko riječi, pritom je tvoj cilj osramotiti žrtvu pred što većim brojem ljudi.
8. **Napadaš nekoga preko treće osobe** tako da npr. s tuđe *e-mail* adrese šalješ uznemirujuće poruke prijateljima, ostavljaš neprimjerene poruke na blogu, *chat*-u ili forumu, a oni koji prime poruku misle da to radi ta osoba.
9. **Staviš oglas seksualnog ili provokativnog sadržaja u ime žrtve** s njezinim brojem mobitela ili adresom.
10. **Tračaš** npr. na blogu ili preko mobitela i tako drugomu narušavaš ugled.

Moguće je da će se djeca zafrkavati tijekom vježbe. Važno je prisjetiti se (i znati) da djeca ponekad na šaljiv i zafrkantski način govore o ozbiljnim i opasnim stvarima jer im je teško i/ili neugodno. Ponekad se bune, negoduju i pružaju otpor jer im je zapravo teško “odustati” od prednosti anonimnosti. Takva je reakcija očekivana jer ovdje radimo na promjeni stavova. (Podrobnije obrazloženje ovakva pristupa u Općim je uputama Priručnika.)

Podsjetnik

Kad se služimo računalom i posjećujemo internetske stranice, trebamo znati:

- Kad je netko prijavljen policiji zbog ponašanja na internetskim stranicama, administrator stranice i poslužitelj (provider) obvezni su policiji dati sve potrebne podatke kako bi se otkrilo tko je ta osoba.
- Prava i slobode djeteta zaštićena su Konvencijom o pravima djeteta koja štiti i od zlouporaba na internetu. Prema članku 16. “Dijete neće biti podvrgnuto samovoljnom i nezakonitom miješanju u njegovu privatnost, obitelj, dom ili dopisivanje niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled”, a prema stavku 2. istoga članka: “Dijete ima pravo na zakonsku zaštitu protiv takvog miješanja ili napada”.
- **Da je uvreda** (prema Kaznenom zakonu) - obezvređivanje druge osobe ili nepoštovanje njezina dostojanstva. Uvreda je teža ako je izrečena putem novina, radija, TV-a ili interneta jer je tada s njom upoznat veći broj ljudi.
- **Da je kleveta** (prema Kaznenome zakonu) kad netko o drugome kaže ili proneše nešto neistinito što može štetiti časti ili ugledu te osobe, a teža je kleveta kad je dostupna većem broju osoba.
- **Da je** (prema Kaznenome zakonu) **zabranjeno iznošenje podataka o osobi ili o njezinoj obitelji** koji mogu naštetiti njezinoj časti ili ugledu. Pravo je svakog pojedinca da ga se poštuje i ne obezvređuje njegovo dostojanstvo.
- Svatko tko je korisnik bloga mora poštovati uvjete koje je postavilo uredništvo i biti svjestan osobne kaznene odgovornosti ako zlonamjerno iznosi tuđe osobne podatke, vrijeđa, kleveće ili iznosi tuđe osobne ili obiteljske prilike.

Zakonske posljedice za dijete koje prekrši zakon

Pitanje za učenike: “Što mislite, mogu li se djeca ponašati nasilno i povređivati druge putem interneta ili mobitela, a da za to budu nekažnjena?”.

Razrednik potiče djecu da iznesu što više svojih razmišljanja i argumenata za svoje stavove. Zatim ih kroz predavanje upoznaje sa zakonskim posljedicama koje se odnose na djecu.

Djeca (ispod 14 god.) - kada dijete počini kažnjivu radnju, policija o tome mora obavijestiti Centar za socijalnu skrb, koji će provesti postupak i eventualno izreći mjeru obiteljsko-pravne zaštite (npr. nadzor nad provođenjem roditeljskoga prava).

Centar za socijalnu skrb može upozoriti roditelje na propuste i pogreške u skrbi i odgoju djeteta, odrediti nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kad su pogreške i propusti u skrbi djeteta učestali i kad je roditeljima potrebna posebna pomoć u odgoju djeteta. U slučaju ozbiljnih ili opetovanih propusta mogu se izreći i ozbiljnije represivnije mjere (oduzimanje prava roditelju da živi sa svojim djetetom i da ga odgaja, upućivanje djeteta u ustanovu za socijalnu skrb, lišenje roditeljske skrbi i sl.).

Mladim maloljetnicima (14 - 16 god.) mogu se izreći sljedeće odgojne mjere:

- sudski ukor,
- posebne obveze,
- upućivanje u centar za odgoj,
- pojačana briga i nadzor,
- pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi,
- upućivanje u odgojnu ustanovu,
- upućivanje u odgojni zavod,
- upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu.

Prve 3 mjere (sudski ukor, posebne obveze i upućivanje u centar za odgoj) mjere su upozorenja, kojima se nastoji utjecati na maloljetnikovu ličnost i ponašanje. Sud može maloljetniku izreći posebne obveze poput one da se ispriča oštećeniku, popravi ili nadoknadi štetu, uključi u pojedinačni ili grupni rad u savjetovalištu za mlade itd.

Ostale mjere izriču se kada je potrebno poduzeti trajnije i intenzivnije odgojne mjere ili mjere liječenja uz odvajanje maloljetnika od dotadašnje sredine.

Starijim maloljetnicima (16 - 18 god.), uz odgojne mjere, može se izreći i kazna maloljetničkog zatvora (lišenje slobode u slučaju počinjenja kaznenog djela za koje je zakonom predviđena kazna od 5 ili više godina zatvora).

Nakon što tijekom predavanja upoznate učenike sa zakonskim posljedicama pozovite učenike da komentiraju i iznesu svoje uvide i razmišljanja. Jesu li već čuli da je neko dijete stvarno bilo ispitivano i procesuirano? Naglasite da pravila i zakoni koji vrijede u stvarnome životu, vrijede i u elektroničkoj komunikaciji. Naše ponašanje u virtualnome prostoru također je STVARNO i važno je uvijek imati na umu da vrijede jednaka pravila. Svatko od nas odgovoran je za vlastito ponašanje te sukladno godinama može snositi i kaznenu odgovornost. Dakle, ni nasilje putem mobitela i interneta, kao ni ovo u školi, ne moramo šutke trpjeti, nismo ga "zaslužili" niti smo mi za njega krivi ili odgovorni. Njega također treba prijaviti, kao i svako drugo jer su oni koji čine nasilje jednako odgovorni i moguće ih je otkriti, čak i kad su anonimni (a o tome u jednoj od idućih radionica).

Na kraju zahvalite učenicima na sudjelovanju u radionici.

Mnogi misle kako elektroničko nasilje može proći nekažnjeno i kako ni odrasli a ni djeca, ne mogu učiniti ništa kako bi se to spriječilo. Međutim...

5. radionica za učenike viših razreda: Vrijednosti, pravila i posljedice

Sljedeća radionica provodi se nakon 4. radionice u kojoj se obrađuje tema elektroničkog zlostavljanja na kojoj razrednici pojašnjavaju razlike između vršnjačkoga nasilja (općenito) i nasilja preko interneta ili mobitela.

Razred: učenici viših razreda

Cilj: postojećim odjelnim vrijednostima, pravilima i posljedicama koje se tiču vršnjačkoga zlostavljanja dodati one vrijednosti i pravila koja će štititi i od elektroničkoga zlostavljanja te odrediti posljedice za kršenje navedenih vrijednosti i posljedica

Trajanje radionice: 45 minuta

Potreban materijal: plakati s postojećim odjelnim vrijednostima, pravilima i posljedicama i veliki papiri za izradu novih plakata

Uvodne napomene:

U sklopu osnovnog UNICEF-ovog programa za prevenciju vršnjačkoga zlostavljanja Za sigurno i poticajno okruženje u školama (poznatijeg kao Stop nasilju među djecom) vaš razredni odjel na početku svake školske godine dogovara vlastite vrijednosti, pravila i posljedice. Tako dogovorene vrijednosti, pravila i posljedice iz svih razrednih odjela objedinjuju se u školske vrijednosti, pravila i posljedice.

Predlažemo da prije provedbe sljedeće radionice u priručniku projekta Za sigurno i poticajno okruženje u školama, koji se nalazi u školskoj knjižnici, a vjerojatno ga ima i koordinatorica programa u školi, pročitate upute za provođenje radionica o donošenju vrijednosti, pravila, i posljedica u razrednom odjelu (Pregrad i sur., 2007., 45-65), a ovdje ćemo vas ukratko podsjetiti na najvažnije elemente, kao i one za koje smo u praksi zamijetili da ih razrednici ne provode tako da one daju svoj najbolji rezultat u prevenciji zlostavljanja. Naime, uspjeh u smanjenju nasilničkog ponašanja bitno ovisi o tome kako su uspostavljene odjelne vrijednosti, pravila i posljedice, pa bi bilo važno da se one uspostavljaju upravo onako kako su opisane jer je šteta da razrednici ulože trud u ovaj korak u programu, a da on ne da očekivane rezultate.

1. Svi učenici aktivno sudjeluju

- Vrlo je važno da učenici sami raspravljaju o pojavi vršnjačkoga zlostavljanja, kako onog općeg, tako i elektroničkog, te oblikuju vlastite vrijednosti, pravila i posljedice u svome razrednom odjelu.
- Učitelj je u tom procesu samo medijator koji vodi raspravu, postavlja pitanja i potiče učenike.
- Zajedničko dogovaranje zahtijeva više vremena, no tako dogovorene vrijednosti, pravila i posljedice neće biti nametnute izvana, nego su plod zajedničkog izbora i odluke.
- Učenici će više poštivati one vrijednosti i pravila koja im **nije** netko odredio, a da ih nije ni pitao, nego su sami odredili vlastite vrijednosti i pravila. Uostalom, i nama odraslima lakše je držati se odluka i izbora koje smo sami donijeli i učinili nego onih koje nam je netko nametnuo izvana.

2. Imenovanje vrijednosti

- Učenici nabrajaju one vrijednosti po kojima se žele ponašati, a kojih će se nastojati pridržavati kako bi spriječili zlostavljačko ponašanje i kako bi se u razrednom odjelu svi osjećali sigurno i ugodno.
- Uvijek najprije definiramo vrijednosti koje želimo, zatim pravila kojima ćemo osigurati da te vrijednosti živimo te posljedice za nepridržavanje dogovorenih pravila.
- Primjeri vrijednosti: "U razredu nam je važna sigurnost i međusobno poštovanje" ili "Svi smo različiti, ali imamo jednaka prava".
- Ukoliko učenici predlože vrijednost poput "Budimo svi prijatelji", podsjetite ih da svatko sam sebi bira prijatelje. Ne moramo svi biti prijatelji, ali ne smijemo ismijavati i povređivati one koji nam nisu prijatelji i koji nam se ne sviđaju. Uostalom, prijateljstvo nije lijek protiv nasilja jer se ono često i događa među prijateljima, u obitelji, nego je lijek protiv nasilja poštovanje drugoga!

3. Imenovanje/smišljanje pravila

- Pravilima definiramo točno određena ponašanja koja nikako ne želimo u odjelu te ponašanja koja će pomoći u sprečavanju nasilja.
- Ova pravila kojima učenici reguliraju svoje međusobne odnose nikako ne smijemo pomiješati s pravilima i odredbama Statuta, kućnog reda ili ostalim pravilima školske i razredne discipline. Ona su naravno važna i svaka ih škola donosi, a učenicima postaju obveza onda kad oni postanu dijelom škole. Škola u svojim aktima i pravilnicima definira i način na koji će se te odredbe poštovati, kao i posljedice ukoliko se one ne poštuju. Međutim, u ovom programu mi govorimo o sasvim drugačijim vrijednostima, pravilima i posljedicama - onima koje učenici SAMI određuju kao način reguliranja njihovih međusobnih odnosa.

Sam čin i proces njihova donošenja je odgojni postupak i potiče kod učenika razvoj osobne odgovornosti za vlastito ponašanje.

Zbog toga je nužno da razrednici vode i moderiraju ovaj proces.

- Pravila trebaju biti jasna i jednoznačna. Prije nekih petnaestak godina počelo se inzistirati na afirmativnim pravilima koja u ovom našem programu nisu uvijek dobra, jer nisu dovoljno određena kad je ukidanje određenih ponašanja u pitanju. Bolje je imati pravilo koje je jasno i razumljivo svima, npr. "Ne želimo da nam se netko ruga kada pogriješimo" umjesto pravila koje nije u potpunosti jasno, npr. "Imamo pravo pogriješiti, a da nam se nitko ne ruga".
- Od puno pravila koja djeca predlože, zajedno sumirajte 4-5 najvažnijih pravila koja će učenici i odjelni učitelji lako pamtili.
- Previše pravila zbunjuje, jer tko bi pamtio 15-20 pravila, i njih je lako "slučajno zaboraviti".
- Svaki učitelj koji dođe u razredni odjel poziva se na odjelna pravila, dakle poštovanje pravila i pozivanje na njih kada je neko prekršeno, posao je svakog učitelja, a ne samo razrednika ili stručne službe.
- Primjeri pravila: "Ne želimo širiti lažne glasine" ili "Nećemo prosljeđivati povređujuće poruke".
- Među odjelnim pravilima **ne trebaju se** nalaziti ona koja: reguliraju odnose između učitelja i učenika (npr. "Trebamo slušati učiteljicu" ili "Poštujemo učitelje i pozorno slušamo na satu"), propisuju obveze učenika (npr. "Redovito pišemo zadaću" ili "Nećemo prepisivati zadaću s interneta"), govore o "kulturnom" ponašanju (npr. "Odijevamo se pristojno") te ostala pravila koja su već propisana školskim kućnim redom (npr. "Ne koristimo se mobitelom tijekom sata").

4. Odabiranje/dogovaranje posljedica

- Posljedice trebaju biti povezane s prekršenim pravilom. Dakle, ako je dijete nešto potrgalo, treba popraviti, ako je povrijedilo nečije osjećaje, treba učiniti da se ta druga osoba osjeća dobro i sl.
- Posljedice se moraju moći ostvariti; ne zadavati zadatke/obveze koje će učenik teško ispuniti.
- Posljedice trebaju pomoći u promjeni ponašanja u željenom smjeru u skladu s odjelnim vrijednostima. One bi trebale predstavljati ponašanja koja su poželjna.
- Posljedice na dugi rok vježbaju samokontrolu kako bi učenici uvidjeli dobiti pridržavanja pravila u smislu boljih međusobnih odnosa, većem osjećaju sigurnosti i zaštićenosti u odjelu, itd.
- Primjeri prihvatljivih posljedica: "Pomagati dežurnom učitelju" ili "Nacrtati crtež ili napisati čestitku osobi koju sam povrijedio" ili "Jedan dan biti redar umjesto pravoga redara".

5. Što nije prihvatljivo i što svakako trebamo izbjegavati?

- Izbjegavajte posljedice poput "Razgovor s učiteljicom ili psihologinjom" ili "Pozvati roditelje u školu" ili "Ići na razgovor k ravnateljici". Jer neće valjda djeca biti nasilna kako bi zaslužila razgovor s učiteljicom ili psihologom. Također, pozivanje roditelja u školu normalan je dio suradnje s roditeljima i uobičajena aktivnost svakog razrednika te nije dobro suradnju s roditeljima proglašavati "kaznom".
- U nastavku ćemo još kratko navesti i neke druge primjere koji u ovome programu nisu prihvatljivi.
- Ponekad su djeca sklona davati drakonske kazne (npr. napisati 100 puta oprost, napraviti 50 sklekova, ne ići na mali i veliki odmor, nositi nekomu torbu cijeli tjedan i sl.). Takve su posljedice zapravo kazne koje ponižavaju dijete. Pokušajte potaknuti učenike da ne smišljaju kazne, nego da budu duhoviti i dosjete se posljedica koje NE ponižavaju.
- Prilikom obilazaka mnogih škola, nailazili smo na pravilo "nećemo tužakati jedni druge" ili "ne budi tužibaba". Jedan od ciljeva UNICEF-ova programa jest da je uvijek važno reagirati na nasilje (jer prešutjeti ili ne reagirati na nasilje zapravo je slaganje i podržavanje nasilja), a djeci savjetujemo da neprimjerena ponašanja odraslima prijave (jer jedino tako zaštitna mreža može zaista funkcionirati). Dakle, ovakvo je pravilo neprihvatljivo i ukoliko ga djeca predlože, podsjetimo ih da prijaviti nasilje nije tužakanje, nego trud uložen u očuvanje zajedničkih vrijednosti i pravila.
- Često se među posljedicama nalazi isprika, koja u pravilu nije učinkovita (učenik se ispriča, a zapravo to ne misli). Poticanje učenika koji zlostavlja na prisilnu ispriku jest poticanje na dvoličnost i neki oblik nasilja nad onim kako se učenik koji zlostavlja osjeća. Učenici koji se pak povremeno nasilno ponašaju lakše se ispričaju. Stoga, ne prisiljavajte učenike na ispriku, ako učenici sami predlažu ispriku kao posljedicu, upozorite ih na moguću neiskrenost i zatražite neka smisle neke druge posljedice, a ako netko izrekne ispriku, neka ona bude izrečena spontano i iskreno.

Obnavljanje vrijednosti (ponovno uspostavljanje vrijednosti)

Svatko tko krši pravila i time narušava dogovorene vrijednosti može učiniti nešto čime će ponovno uspostaviti ugroženu vrijednost ili na neki način povratiti narušene odnose i učiniti ih boljima. Obnavljanje vrijednosti pristup je discipliniranju koji podrazumijeva da ljudi (a osobito djeca) čine pogreške i to se ne da sasvim izbjeći, međutim pitanje je što učinimo nakon što pogriješimo. Usmjeravanjem učenika da popravi pogrešku, potičemo ga da preuzme odgovornost za vlastito ponašanje i pozitivno riješi problem.

Ključno je da razrednik razgovara s učenicom o vrijednosti koja je narušena i pravilu koje je prekršeno te traži popravljane pogreške. Važno je da učenik sam bira i odlučuje kako će pogrešku popraviti (dakle, samostalno osmišljava što će učiniti kako bi obnovio vrijednosti koje su narušene), a s njegovom odlukom treba se složiti i učenik koji je trpio nasilje. Dobre su osobine ovakva pristupa da učenik koji je trpio način popravljane pogreške smatra prikladnim, da učenik koji popravljaju grešku mora uložiti napor u smjeru pozitivnog ponašanja. Osim toga ovakav pristup ne kritizira, ne ponižava učenika koji je bio nasilan i nema ljutnje ni kod razrednika ni kod učenika.

Iznimno je važno da kad uočite zlostavljanje (ili nasilje), djelujete odmah i zaustavite zlostavljačko (ili nasilno) ponašanje. Ukoliko je riječ o manjem kršenju pravila, imenujte zlostavljačko ponašanje i pozovite se na odjelna ili školska pravila (npr. "Nazivanje pogrdnim imenima je nasilje i protivno je našim odjelnim (ili školskim) pravilima!"). Ukoliko je riječ o manjem kršenju pravila, primijenite neku od dogovorenih posljedica. Ukoliko učenik ponavlja prekršaje i kontinuirano krši pravila, razgovarajte s učenicom o vrijednostima koje su narušene. Tražite od učenika da samostalno osmisli način kako će obnoviti vrijednosti i na taj način popraviti pogrešku, a procijenite i potrebu razgovora s roditeljima. Ukoliko učenik ozbiljno krši pravila, važno je razgovarati s roditeljima te uključiti učenika u dodatne programe. Kod teškog kršenja pravila i kontinuirane zlouporabe moći, škola je dužna reagirati prema aktima škole te prijaviti zlostavljačko ponašanje drugim službama (centru za socijalnu skrb, policiji).

S obzirom na to da se razrednici često žale da im je teško provoditi ovakvu vrstu discipliniranja obnavljanjem vrijednosti, predlažemo da pročitate što smo o tome napisali u osnovnome Priručniku i literaturi na našem jeziku:

- pogledajte str. 63 - 65 Priručnika projekta Za sigurno i poticajno okruženje u školama (Pregrad i sur., 2007.)
- te na CD-u koji prati spomenuti Priručnik, pročitatajte 60 najčešćih pitanja o restituciji
- pročitatajte knjigu Diane Gossen, Restitucija - Preobrazba školske discipline, Alineja, Zagreb, 1994.

Napomena: Ovakav pristup prevenciji zlostavljanja i odgajanju djece temelji se na humanističkoj orijentaciji i naslanja se na Glasserovu teoriju. Međutim, za potrebe provedbe ovoga programa smatramo da ne treba širiti temu u smjeru realitetne terapije niti miješati s drugim teorijama i pristupima.

1. AKTIVNOST: Dodajmo vrijednosti i pravila

(15 minuta)

Razrednik podsjeća učenike na plakat/e s odjelnim vrijednostima, pravilima i posljedicama.

Podsjetimo se: U našem razrednom odjelu dogovorili smo ove vrijednosti (razrednik čita s plakata vrijednosti... npr. "Vjerujemo da svatko ima pravo biti siguran u školi"). Složili smo se da nitko nema pravo namjerno povređivati drugu osobu.

Dogovorili smo i naša odjelna pravila. Izabrali smo ponašati se u skladu s pravilima koja svakog od nas čuvaju od nasilja. To su pravila koja smo mi sami izabrali i odredili da su nam važna. Prisjetimo se naših dosadašnjih pravila... (Proći s učenicima kroz postojeća pravila.)

Koja od postojećih pravila možemo primijeniti i na korištenje interneta i mobitela? Obuhvaća li ovaj plakat vrijednosti i ponašanja i dok se družimo i radimo na internetu?

Neka učenici daju prijedloge za dopunu vrijednosti i pravila (dopuniti postojeće ili dati prijedlog za potpuno novu vrijednost i pravilo). Zapisujte sve njihove ideje bez procjenjivanja. Nakon toga prođite kroza sve prijedloge zajedno s učenicima i odaberite one prijedloge oko kojih se svi slažete. Za svaku vrijednost i pravilo provjerite slažu li se svi oko toga i ukoliko je potrebno, dodatno pojasnite i obrazložite što smo mislili pod nekom točkom.

2. AKTIVNOST: Razgovor na temu posljedica

(15 minuta)

Razrednik kaže: "U našem svakodnevnom životu posve prirodno slijede posljedice za sve naše postupke. Nekada posljedice osjetimo odmah (npr. kada bismo stavili ruku u vrelu vodu, opekli bismo se), a nekada posljedice nisu vidljive odmah, ali to ne znači da ih neće biti (kao npr. kad nas tek poslije uhvate u laži). Ovo su bili primjeri za loše posljedice, no postoje i dobre posljedice (npr. kada pomognemo prijatelju u nevolji, pa sljedeći put on ili možda netko drugi pomogne nama). Možete li se sjetiti još nekih primjera kada ste osjetili posljedicu, bez obzira na to je li posljedica bila ugodna ili neugodna? Potaknite učenike da daju primjere.

Mi vjerujemo da svatko ima pravo na pogrešku, ali i da na pogreškama trebamo učiti kako ih ne bismo ponavljali. Vjerujemo da većinu pogrešnih postupaka ili odluka možemo ispraviti i da možemo učiniti nešto čime ćemo ponovno uspostaviti naše vrijednosti i vratiti odnos s osobom koju smo povrijedili u još bolje stanje."

Promislite: Što bi netko tko je povrijedio ili prijetio drugomu preko interneta ili mobitela mogao učiniti da popravi pogrešku? Pokušajte se prisjetiti što više različitih načina na koje bismo popravili pogrešku. Što sve možemo učiniti nakon što nekoga povrijedimo?

Posljedice koje učenici osmisle i oko kojih se slože napišite na plakat, jer ćete se vi kao razrednik, svi učenici te ostali učitelji na njih pozivati kod lakših kršenja pravila.

3. AKTIVNOST: Izrada plakata s vrijednostima, pravilima i posljedicama

(15 minuta)

Zajednički napravite nove ili dopunite postojeće plakate s vrijednostima, pravilima i posljedicama koje će štititi od elektroničkoga zlostavljanja. U izradu plakata uključite učenike, neka oni zajedno dopišu i uredite plakate. Jasno odvojite plakat s vrijednostima od onih ponašanja koja učenici više NE žele u svome razredu, (pravila) i plakata s posljedicama u slučaju kršenja dogovorenih pravila.

Napomena razredniku:

Izabrane vrijednosti, pravila i posljedice trebaju biti stavljene na vidljivo mjesto u učionici kako bi se i učenici i učitelji lako i brzo mogli pozvati na njih u situacijama u kojima netko od učenika krši pravilo. U nekim školama učenici u predmetnoj nastavi mijenjaju učionice tijekom dana i često se nalaze u učionici na kojoj izvještene vrijednosti, pravila i posljedice nisu njihove odjelne vrijednosti, pravila i posljedice. Predlažemo da u tome slučaju imeniku priložite prepisane odjelne vrijednosti, pravila i posljedice kako bi se svaki učitelj mogao pozvati na njih, dok su djeci ona uglavnom poznata.

Vrijednosti, pravila i posljedice svih razrednih odjela koordinacijski će odbor uz pomoć zainteresiranih učenika i roditelja objediniti u školske vrijednosti, pravila i posljedice te se ona u formi velikoga plakata postavljaju u školski ulazni prostor. I u ovome slučaju, vrijednosti, pravila i posljedice trebale bi biti sumirane tako da se izaberu ona najvažnija i najčešća (6-8).

6. radionica za učenike viših razreda: Opasnosti na internetu i sigurno korištenje interneta - anonimnost

Razred: učenici viših razreda

Cilj: osvijestiti prednosti i moguće opasnosti s kojima se mogu susresti na internetu, podučiti učenike savjetima kako se sigurno koristiti internetom

Trajanje radionice: 45 minuta

Potreban materijal: ploča ili veliki papir za plakat, papir i olovka, računalo s pristupom internetu, prema potrebi letci sa savjetima za djecu i mlade izrađeni u okviru kampanje Prekini lanac!, radni listići iz 2. Aktivnosti

Napomena razredniku:

Ukoliko je razredniku potrebna dodatna informatička podrška, u provedbi može sudjelovati učitelj informatike ili neki drugi učitelj, stručni suradnik, roditelj ili učenik vičan informatici uz prisustvo razrednika.

1. AKTIVNOST: Razgovor s učenicima - asocijacije o opasnostima na internetu

(5 minuta)

Razrednik postavlja predloženo pitanje i potiče učenike na iznošenje svojih razmišljanja, ideja i iskustava.

- Koje su moguće opasnosti i neugodne stvari na koje možete naići dok pretražujete sadržaje na internetu ili se družite s drugima?
- Kakve sadržaje ili mogućnosti na internetu doživljavate uznemirujućima i zastrašujućima?

Razrednica ispisuje odgovore učenika na ploču ili plakat pripremljen u tu svrhu te potiče učenike da iznesu što više različitih ideja. Tek nakon što učenici iscrpe svoje ideje, razrednica upotpunjava i upozorava na moguće opasnosti koje su navedene u smjernicama i nadopunama.

Smjernice i nadopune razredniku:

- oblici elektroničkoga nasilja i zlostavljanja o kojima smo razgovarali u prethodnim radionicama;
- poticanje mržnje i vrijeđanje na internetu;
- nasilni sadržaji i prikazi razaranja (tučnjave, eksplozije, bombardiranja, smaknuća, ubojstva, uništavanje imovine...);
- mogućnost krađe putem *online* kupovine i nagradnih igara;
- zavođenje i seksualno namamljivanje, dječja pornografija;
- *online* igrice za odrasle koje mogu biti neprimjerene vašoj dobi;
- *online* kockanje;
- anonimnost na internetu može biti zlorabljena.

2. AKTIVNOST: Rad u malim skupinama

(20 minuta)

Napomena razredniku:

Razrednik određuje broj malih skupina ovisno o broju učenika u odjelu. Predlažemo da u svakoj skupini bude 3-5 učenika. Također predlažemo da unutar male skupine rasporedite djecu koja imaju različite stavove i iskustva u internetskom svijetu i ovakvom obliku komuniciranja s drugima jer to može doprinijeti konstruktivnijoj raspravi.

Moguće je da će se djeca zafrkavati tijekom vježbe. Važno je prisjetiti se (i znati) da djeca ponekad na šaljiv i zafrkantski način govore o ozbiljnim i opasnim stvarima jer im je teško i/ili neugodno. Ponekad se bune, negoduju i pružaju otpor jer im je zapravo teško "odustati" od prednosti anonimnosti. Takva je reakcija očekivana jer ovdje radimo na promjeni stavova. (Podrobnije obrazloženje ovakva pristupa u Općim je uputama Priručnika.)

Uputa za učenike:

"U sljedećoj aktivnosti razgovarat ćemo o pojmu anonimnosti. Što znači pojam anonimnost?" Razrednik provjerava poznaju li djeca značenje pojma anonimnost.

Razrednica dalje nastavlja: "Često kažemo da internet nudi prostor da se sakrijemo i slobodno govorimo o različitim temama, problemima i interesima. Anonimnost nekad može biti jako dobra i korisna, no neki korisnici zlorabe ovu prednost da bi povrijedili druge ili ostvarili neke u javnosti neprihvatljive želje i potrebe.

Sada ćemo se podijeliti u male skupine i svaka će skupina dobiti svoj radni listić sa zadacima. Unutar svoje skupine razgovarat ćete o pojmu anonimnosti - što to znači, kad je ona dobra, a kada postaje nedostatak ili problem. Raspravljat ćete o mogućim teškoćama koje možete iskusiti radi objavljivanja podataka o sebi. Važno je svoje odgovore obrazložiti.

Tijekom razgovora važno je da svatko od vas kaže što misli, a ako želite, možete podijeliti i neko svoje iskustvo. Svaka je ideja važna i zapišite je na papir. Jedan član vaše male skupine, kojeg izaberete, iznijet će cijelom odjelu ideje i odgovore koje ste zapisali. Za rad u maloj skupini imate 10 minuta."

Radni listić

ANONIMNOST NA INTERNETU znači...

Pozitivno i poželjno u anonimnosti

Nedostaci i neugodno u anonimnosti

Objavlivanje podataka o sebi na internetu - moguće opasnosti i radi čega?

Koje je podatke o sebi poželjno dati, a koje nije?

Što mislite, možete li biti potpuno anonimni na internetu? Pojasnite svoj odgovor.

Smjernice i nadopune razrednici:

Svaka skupina iznosi svoje odgovore na jedno pitanje u radnim listićima. Tek kada svaka grupa da svoje odgovore na to pitanje i zaključi se rasprava o njemu, prelazi se na novo pitanje u radnom listiću. Prilikom izlaganja odgovora i ideja važno je rotirati skupine tako da svaka skupina jedanput prva iznosi svoje odgovore.

U donjoj tablici naveli smo moguće odgovore učenika. Važno je najprije potaknuti učenike da izlože svoj uradak i odgovore koje su smislili. Tek nakon što učenici iscrpe svoje odgovore, razrednik nadopunjava s onim tvrdnjama koje su u priručniku, a nisu ih učenici izrekli.

Zakruživanje rasprave i napomena razredniku:

Ovdje se može podsjetiti i na kaznenu odgovornost o kojoj se govorilo na prethodnoj radionici.

Što razrednik može reći:

“Podsjetimo se da ponekad nasilje i zlostavljanje “pod okriljem anonimnosti” koju pruža internet ili mobitel sadržavaju i obilježja kaznenog ili prekršajnog djela. Kada poruke putem mobitela i interneta sadržavaju prijetnje nasiljem, ucjene, uhođenje, napastovanje, dječju pornografiju ili kada prethodni koraci ne daju rezultate, slučaj prijavite policiji. Preko IP adrese, koju ima svako računalo i koju policija može zatražiti, može se pronaći korisnik koji je počinio prekršaj ili kazneno djelo. Svatko tko koristi mobitel ili internet; sudjeluje u *chat* sobama, forumima ili blogovima mora, uz poštovanje uvjeta koje je postavilo uredništvo, biti svjestan i osobne kaznene odgovornosti ako zlouporabljuje tuđe osobne podatke, vrijeđa ili kleveće drugog, iznosi tuđe osobne ili obiteljske prilike ili stvara i distribuira neprimjeren pornografski materijal. I djeca i stariji maloljetnici također imaju kaznenu odgovornost i u tome se postupku s njima postupa na specifičan način, a sam postupak pokreće Državno odvjetništvo.”

ANONIMNOST NA INTERNETU znači...

To znači da korisnici međusobno ne znaju tko je tko u stvarnome životu, ne znaju imena ni prezimena, adresu, broj telefona. Jedni o drugima znaju samo ono što se iznese na internetu. To također znači da svoj pravi identitet skrivaju iza nadimka i mogu se predstavljati kako hoće i prišiti si razne osobine.

Pozitivno i poželjno u anonimnosti

- Omogućuje ljudima da budu otvoreni i podijele s drugima stvari koje bi im bilo neugodno izreći nekome tko ih poznaje.
- Lakše je zatražiti pomoć u rješavanju nekog problema.
- Mladi i odrasli mogu izreći svoje mišljenje o nekoj temi, bez straha da će biti prepoznati i da će zbog toga imati neugodnosti.
- Mogu iskusiti različite vrste komunikacije iz različitih uloga, što pridonosi bogatstvu socijalnog iskustva, empatiji i socijalnom sazrijevanju.

Nedostaci i neugodno u anonimnosti

- Anonimnost može biti i otvorena pozivnica svima koji žele zlouporabiti takav način komunikacije (npr. ocrnjivati nekoga, širiti tračeve...).
- Nisu svi korisnici interneta dobronamjerni, a od nekih se mogu doživjeti i velike neugodnosti (kao na primjer varanje, namamljivanje).
- Netko na *chat-u*, forumu ili blogu može vrijeđati, prijetiti i/ili pisati o drugima stvari koje nisu istinite ili koje su privatne i tajne.
- Često je to netko koga poznajemo, možda prijatelj iz razreda s kojim smo se posvađali ili netko iz društva tko je ljubomoran. Ta osoba može misliti da, ako se koristi nadimkom i nitko ne zna kako se zove, može činiti što želi, pa i gnjaviti druge.

Objavlivanje podataka o sebi na internetu - moguće opasnosti i radi čega?

- Sve što napišeš i objaviš na internetu postaje javno i dostupno velikom broju ljudi.
- Ako objavljuješ informacije o sebi i svojoj obitelji, to može navesti osobe s lošim namjerama da pokušaju uspostaviti kontakt s tobom ili tvojom obitelji.
- Iskrenim objavlivanjem nekih osobnih podataka, mišljenja i osjećaja u svome blogu otvaraš mogućnost da ti se drugi zbog toga rugaju, namagarče te ili na neki drugi način povrijede. Osobna mišljenja i osjećaje vrijedi podijeliti s prijateljima, ali ne uvijek i s javnosti.
- Kada pišeš blog na kojem iznosiš svoje iskustvo, stavove i razmišljanja, i drugima daš mogućnost da komentiraju i reagiraju na sadržaj koji iznosiš, postoji mogućnost da sadržaj tvoga bloga postane povod za neku neželjenu raspravu u govoru mržnje. Ili ti se jednostavno neće svidjeti reakcije i komentari drugih.

Koje je podatke o sebi poželjno dati, a koje nije?

- Zaštititi sebe lozinkom i pazi komu je daješ jer prijatelji u nekome trenutku mogu postati neprijatelji.
- Ne navodi osobne informacije, brojeve telefona i mobitela, adresu gdje živiš, ime škole u koju ideš, mjesta gdje izlaziš osobama koje ne poznaješ uživo. Kada pišeš o sebi, piši što općenitije. Sve što napišeš i objaviš u ili na internetu postaje javno i dostupno velikom broju ljudi i više ne možeš kontrolirati kako će drugi iskoristiti podatke o tebi.
- Ne stavljaš na internet ništa što ne bi volio da vide tvoji prijatelji i poznanici, čak ni u *e-mail* odnosno SMS poruku.
- Ne spominji u blogu nikakva imena, adrese, brojeve telefona, školu, *e-mail* adrese i slične informacije. To su upravo informacije koje traže odrasli sa seksualnim namjerama prema djeci, stoga ih izbjegavaj. U zamjenu, možeš koristiti nadimak, no pripazi da ne podsjeća na tvoje ili nečije pravo ime.
- Ne navodi u blogu ni informacije o bilo kome koga poznaješ, kako ne bi mogućeg pedofila naveli da, iako vi niste zainteresirani za "čavrljanje" s njim, možda vaša prijateljica jest.
- Čuvaj sebe i druge! Sve što vrijedi za čuvanje podataka o tebi, vrijedi i za čuvanje tuđih.

Što mislite, možete li biti potpuno anonimni na internetu? Pojasnite svoj odgovor.

Jedan od najraširenijih mitova koji se vezuju uz internet - da se radi o anonimnome mediju i - ako se na nekoj stranici registriramo pod nadimkom, uvijek možemo upotrijebiti nadimak koji nam je upravo pao na pamet: Banana, Barakuda, B745 i možemo mirno raditi sve što nam padne na pamet i nitko nam nikad neće ući u trag. Ipak, nije baš tako. Svako računalo na svijetu posjeduje tzv. IP adresu (Internet Protocol Address), kombinaciju brojeva koji ostaju zabilježeni na serveru koji smo posjetili. Isto kao što automobil ima registracijski broj po kojem se može pronaći vlasnik vozila. Putem IP-adrese moguće je prepoznati računalo koje je pristupilo nekoj stranici, s kojeg je poslan post na forum ili *chat*, poslan *e-mail*. Dobri poznavatelji tehnologije mogu promijeniti IP adresu svojeg računala, no to nije garancija da se neće moći identificirati, iako teže nego da je nisu promijenili.

IP adresa pohranjena je na serveru na kojem se nalazi stranica koju posjećujemo. Ona je na raspolaganju *web masteru* stranice (osoba zadužena za osiguravanje stranice), koji ju je obvezan dati policiji na zahtjev. No valja imati na umu da *web master* također može iskoristiti našu adresu za svrhe svoje firme (oglašavanje i sl.) ili osobno. Putem IP-adrese možemo rekonstruirati navike osobe koja se koristi računalom.

S druge strane, postoje i tzv. *cookies* - maleni programski "paketići" koje server koji posjećujemo šalje u naše računalo te on ostaje pohranjen u našem računalu, štoviše, naše ga računalo šalje natrag serveru svaki put kada pristupimo nekoj stranici koja je smještena na tome serveru. *Cookie* je zapravo alat trajne komunikacije koja se zbiva između servera i računala, o kojoj mi u pravilu pojma nemamo - osim što nas je prilikom prvog posjeta serveru pretraživač možda "pitao" dozvoljavamo li komunikaciju *cookies*-ima. Veliki pretraživači poput Googlea *cookie*-je čuvaju doslovno desetljećima i pitanje *cookie*-ja jedno je od značajnih pitanja u diskusiji o privatnosti na internetu.

---

3. AKTIVNOST: Rad u malim skupinama

(15 minuta)

Razrednica određuje broj malih skupina ovisno o broju učenika u odjelu. Predložimo 3-5 učenika unutar svake skupine.

Uputa za učenike:

“Otiđite na stranicu www.prekinilanac.org i proučite savjete i pravila za djecu i mlade o sigurnom korištenju interneta. Zatim napišite mlađoj sestri ili bratu, ili djetetu mlađem od vas do kojeg vam je stalo, *e-mail* u kojem ćete ih poučiti na što treba paziti na internetu i što je važno znati da bi bili sigurni zabavljajući se na internetu. Objasnite i radi čega je važno pridržavati se vaših savjeta.”

Napomena razredniku:

- Ukoliko se u radionici ne koristite računalom s pristupom internetu, učenicima se mogu podijeliti leci sa savjetima za djecu i mlade izrađeni za potrebe kampanje Prekini lanac!.
- Svaka skupina pročita svoj *e-mail* pred razredom.

4. AKTIVNOST: “Ugooglaj se!”

(5 minuta)

- Svaka učenica upiše svoje ime u “Google”.
- Pojasnite učenicima da je ovo dobar način kako mogu provjeriti je li netko pisao o njima, a da oni to možda do sada nisu znali te ih uputiti da to čine s vremena na vrijeme.

I na kraju zahvala učenicima za sudjelovanje.

7. radionica za učenike viših razreda: Tračanje i širenje glasina

- Šu, šu, svi već šuščaju o tom...

Razred: učenici viših razreda

Cilj: osvijestiti posljedice tračanja i ogovaranja preko mobitela i interneta

Trajanje radionice: 45 minuta

Potreban materijal: radni listići iz 2. Aktivnosti, ploča ili pripremljen plakat za pisanje odgovora

Napomena razrednici:

Tema tračanja i širenja glasina vrlo je interesantna i moguće je da će učenici imati različita iskustva i podijeljene stavove. Može pokrenuti razgovor i o međusobnim odnosima unutar odjela, posebno ukoliko se radi o manje složnim i problematičnijim odjelima. U nekim odjelima bit će potrebna dva školska sata za izvedbu radionice. Mislimo da je važnije ostaviti dovoljno vremena za razgovor unutar pojedinih aktivnosti nego zadržati predviđenu vremensku strukturu.

- Moguće je da će se djeca zafrkavati tijekom vježbe. Važno je prisjetiti se (i znati) da djeca ponekad na šaljiv i zafrkantski način govore o ozbiljnim i opasnim stvarima jer im je teško i/ili neugodno. Nekada slično reaguju i onda kad ih se upozorava na druga kršenja prava na privatnost ili nasilje i uznemiravanje, pogotovo ako su i oni već bili vinovnici takvih ponašanja, npr. u temi o tračanju. To je zapravo njihov način da se nose s neugodnim stvarima. (Podrobnije obrazloženje ovakva pristupa u Općim je uputama Priručnika.)
- Tijekom izvođenja radionice imajte na umu da povelik broj djece ima neka povređujuća iskustva i moguće je da će ih podijeliti ili htjeti prokomentirati u odjelu. Važno je da ta iskustva djeca ispričaju. Ukoliko se slična situacija dogodi u vašem razrednom odjelu, dajte priliku učeniku da kaže koliko želi te eventualno možete postaviti potpitanje o tome kako se učenik osjećao tad i što je učinio. Važno je da ostali učenici slušaju priču strpljivo i s poštovanjem, i bez vrednovanja i dodatnih poučavanja. Važno je pokazati suosjećanje, pohvaliti za hrabrost te podržati reakcije i ponašanja koja doprinose sigurnosti djeteta. Osim toga, jako je važno prisjetiti se i uspostaviti pravilo da svatko u razredu govori u svoje ime i onoliko koliko želi sam reći. Ukoliko netko od djece počne govoriti o iskustvima djeteta iz razreda, važno je prekinuti ga i podsjetiti na dogovoreno pravilo.
- Postoji uvriježen stav da ženski spol ogovara i trača drugačije od muškog. Kako biste pridonijeli kvaliteti radionice i raspravama unutar predviđenih aktivnosti, ali i ravnomjernom trajanju aktivnosti u malim skupinama, predlažemo da učenike podijelite podjednako po spolu, stavovima ili iskustvima o tračanju (ukoliko to možete procijeniti i dovoljno poznajete učenike).

1. AKTIVNOST:

Uvod u temu

(10 minuta)

Razrednica traži učenika - dobrovoljca koji će naglas pročitati priču razrednom odjelu, a zatim će je svi zajedno prokomentirati i raspravljati. Za poticanje rasprave razrednik se koristi dolje predloženim pitanjima.

“Ljudi, jeste li čuli, Maja je doznala od prijateljice iz 7.b, koja je čula od prijateljice na hodniku, da je na satu matematike pronašla papir na kojem je pisalo da Ivan voli Mateju, onu glupu, napudranu plavušu, s velikim nosom iz 6.a.”

Razgovor s učenicima

- Koliko je vremena trebalo da se priča proširi po razredu?
- Sada zamislite da je ta poruka objavljena na internetu ili da je poslana mobitelom na više adresa. Koliko bi je ljudi moglo vidjeti?
- Što je za vas trač?
- Što mislite kako počinje većina tračeva?
- Što je za vas ogovaranje i što mislite o njemu?
- Jeste li se ikada našli u situaciji da pročitate poruku ili priču o nekome koga poznajete, a da niste bili sigurni je li to istina ili nije? Je li ikada takva poruka bila napisana o vama?

Razrednik zaokružuje raspravu okvirno ovim riječima:

“Tračevi i ogovaranja kao da su svuda oko nas. Neki su bezopasni (npr. “Čula sam da će svi koji danas nemaju zadaće dobiti jedinicu”), ali ima i onih koji su opasni, koji povređuju osobu, grupu, prijatelje (npr. kad se o nekome napiše ili ispriča “sočna” ili “šokantna” priča, neki detalj iz neke situacije koji bi osobu mogao posramiti ili nešto privatno o osobi o čemu ona ne govori drugima). Bez obzira na to je li priča o nekom istinita ili izmišljena, ogovaranje može jaaakooo povrijediti! Širenje tračeva je oblik **NASILJA!** A ako netko stalno trača istu osobu i pokušava joj na taj način nauditi ili je povrijediti, tada tračanje postaje **ZLOSTAVLJANJE.**”

2. AKTIVNOST:

Rad u malim skupinama

(10 minuta)

Razrednik podijeli učenike u male skupine (predložimo 3-5 učenika u skupini). Svaka skupina dobije jedan problem o kojem raspravlja i pitanja za promišljanje. Ako razredni odjel ima veći broj učenika, neke skupine mogu imati istu problemsku situaciju o kojoj će raspravljati.

Razrednik naglašava učenicima: “Tijekom razgovora važno je da svatko od vas kaže što misli. Svaka je ideja važna i zapišite je na papir. Jedan član vaše male skupine, kojeg izaberete, iznijet će cijelom razredu ideje i odgovore koje ste napisali. Za rad u maloj skupini imate 7 minuta.”

Predstavnik svake skupine pročita odgovore pred odjelom, a ostali učenici mogu dati svoje komentare.

Napomena razrednici:

Kroz ove aktivnosti želja nam je potaknuti raspravu među učenicima i usmjeriti ih prema dilemama i nijansama u našem ponašnju koje značajno određuju i utječu na razne odnose i relacije koje imamo s ljudima oko sebe. Važno je znati da nema jednog točnog odgovora u ovim raspravama i navedene situacije mogu se promatrati iz različitih perspektiva. Predlažemo da se usmjerite na vrijednosti koje vode očuvanju odnosa i međusobnom poštovanju. Tako na primjer u trećoj priči možemo potaknuti raspravu o tome s kojim bi likom iz priče trebalo provjeriti koje informacije o zajedničkom poznaniku možemo podijeliti s drugima i je li uopće potrebno tražiti dopuštenje. Tijekom rasprave pokušajte se držati okvira koje priče nude i razgovarati o odnosima među likovima u pričama, a ne širiti raspravu na njihova iskustva. U nastavku aktivnosti bit će dovoljno prostora za njihova iskustva ukoliko ih žele podijeliti.

Radni listić

GRUPA 1.

Ponekad ljudi tračaju ili ogovaraju s namjerom da povrijede drugu osobu, izazovu bol ili je ponize. Izmišljaju ponižavajuće priče koje vjerojatno nisu istinite i čine golemu štetu osobi! Na primjer, na blogu je pisalo: “Ana je kradljivica, nemojte s njom sjediti!”

Što mislite kako se osjeća Ana iz priče? Što bi drugi vjerojatno mislili o njoj? Što biste vi učinili na Aninu mjestu?

GRUPA 2.

Napisali ste, prema vašem mišljenju, šaljivu priču o vašem poznaniku Josipu i poruku poslali na više mobitela, a da niste razmislili o posljedicama. Nije vam cilj bio poniziti Josipa, ali kad je doznao za nju i pročitao je, osjetio se povrijeđenim.

Što mislite kako se osjeća Josip iz priče? Da ste vi dobili ovu poruku, što biste pomislili o pošiljatelju poruke? Koje su posljedice vašeg postupka za vas, ali i za Josipa? Što biste učinili na Josipovu mjestu?

GRUPA 3.

Dopisujući se preko *chat*-a, ispričao si priču koju si čuo od prijatelja o zajedničkom poznaniku Marku, a da nisi provjerio/la dobivenu informaciju. Sad o tome bruji cijela škola.

Što mislite kako se osjeća Marko o kojem bruji cijela škola? Koje su posljedice vašeg postupka za vas, ali i za Marka iz priče? Što biste vi učinili na Markovu mjestu?

3. AKTIVNOST: Razgovor s učenicima: Zašto tračamo i zašto trač boli?

(15 minuta)

Razrednik podijeli razredni odjel na dva dijela. Jedna polovica učenika dobije temu **Zašto tračamo?**, dok druga polovica razmišlja na temu **Zašto trač boli?**. Unutar svoje skupine i zadane teme svaki učenik razmišlja za sebe (a može i u paru s osobom do sebe), te pokušava dokučiti što više mogućih odgovora i zaključaka. Učenici imaju oko pet minuta za ovaj dio aktivnosti.

Zatim razrednik plenarno pita i poziva učenike koji su promišljali na temu **Zašto tračamo?** da podijele svoje odgovore s odjelom, a onda one učenike koji su promišljali na temu **Zašto trač boli?**.

Napomena razredniku: Pri iznošenju odgovora i zaključaka, razrednik potiče učenike da iznesu što više svojih odgovora, a tek kad učenici iscrpe svoje ideje, dodaje i upotpunjava njihove odgovore idejama iz podsjetnika.

Pitanja za poticanje rasprave i nadopune razrednici:

Tema: Zašto tračamo?

- Što mislite, što ljudi žele postići tračanjem ili ogovaranjem? Što si ti želio/željela postići tračanjem ili ogovaranjem? (zapišite na ploču)
  - Je li tračanje i ogovaranje jedini način da dobiješ to što želiš? Ima li i drugih, manje nasilnih, načina?
-
- DA BI SE OSJEĆALI BOLJIMA OD DRUGIH jer zapravo ne vjeruju da su dobri ili sposobni pa traže nekoga za tračanje da ne ispadnu najgori.
  - DA BUDU DIO NEKE GRUPE jer svi tračaju pa im se priključe kako bi bili prihvaćeni ili da ih ne izbace iz grupe.
  - ZBOG PAŽNJE - ispričaju nečiju tajnu da bi privukli pažnju drugih.
  - DA BI SE OSJEĆALI SNAŽNO/MOĆNO - neki vole kontrolirati druge i biti vođe, pa tračanjem unište ugled nekog drugog tko je popularan nastojeći da sami postanu još popularnijima.
  - IZ LJUBOMORE ILI OSVETE - vrlo su ljuti i ne znaju drugačije riješiti sukob koji je nastao pa kroz osvetu pokušavaju nadoknaditi štetu za koju misle da im je nanesena, a često i još više povrijediti drugu stranu.
  - IZ DOSADE.
  - IZ POTREBE ZA ZLOSTAVLJANJEM - da zadovolje svoju potrebu za nadmoći i tada često misle da to ta druga osoba zavređuje (što nikad nije istina jer svi zavređuju poštovanje).
  - MOŽE BITI ZABAVNO - neki tračevi počnu kao šale i zafrkancija, bez namjere da se povrijedi tu osobu. Važno je prepoznati kada neka šala prestaje biti smiješna osobi na čiji račun ide.

Dopunite prijedloge
učenika. Ljudi tračaju...

Tema: Zašto trač boli?

Riječi nekad povređuju i jače od udarca. Zamisli da je osoba drvo, da je čavao trač, a ti si čekić. Što se dogodi svaki put kad zabiješ čavao u drvo? (rupa = povreda)

- Trač je nasilje i napad na privatnost druge osobe!
- Ima negativne posljedice:
  - Može dovesti do toga da se drugi ne žele družiti s tom osobom (ili s tobom kad shvate da širiš tračeve)
  - Da se osoba osjeća posramljenom ili manje vrijednom
  - Povređuje i boli kad iznosiš nešto o osobi ili njezinoj obitelji u trenutku kad osoba nije spremna govoriti o tome što joj se događa (npr. kad se nečiji roditelji rastaju, kad se netko posvađa s prijateljicom, kad nekog ostavi cura).

4. AKTIVNOST:
Razgovor s učenicima:
Kako prekinuti lanac
tračanja i ogovaranja?
I što kada tračaju tebe?

(10 minuta)

Princip rada je isti kao i u prethodnoj aktivnosti.

Na početku aktivnosti razrednik kaže učenicima:

“Naučili smo da ljudi tračaju iz različitih motiva i radi različitih razloga. Naučili smo i da trač može povrijediti drugu osobu, čak i kada nije ispričan s lošom namjerom. Svatko od nas može odlučiti što će učiniti kada do njega dođe trač. Isto tako, kad s drugima tračaš, kad-tad ćeš i ti doći na red. Sada ćemo podijeliti odjel na dva dijela. Dio vas razmišljat će o tome kako možemo prekinuti lanac tračanja i ogovaranja, odnosno što biste sve mogli učiniti kada trač ili ogovaranje dođe do vas? Kako biste ga mogli prekinuti? Druga polovica odjela ima zadatak smisliti što više odgovora i ideja kada doznate da ste vi meta trača. Dakle, što biste mogli učiniti ako doznate da drugi tračaju vas? Svatko razmišlja za sebe (ili u paru s osobom do sebe) i pokušava dokučiti što više mogućih odgovora i zaključaka na zadanu temu. Za taj posao imate oko pet minuta. Nakon toga ćemo čuti sve vaše odgovore, zaključke i ideje.”

Zatim razrednik plenarno pita i poziva učenike koji su promišljali na prvu temu da s odjelom podijele odgovore koje su smislili, a onda one učenike koji su promišljali na drugu temu.

Napomena razrednici: Pri iznošenju odgovora i ideja, razrednica potiče učenike da iznesu što više svojih odgovora i zaključaka, a tek kad učenici iscrpe svoje ideje, dodaje i upotpunjuje njihove odgovore idejama iz podsjetnika.

Nadopune za razrednika:

Tema: Kako prekinuti lanac tračanja i ogovaranja?

Dopunite prijedloge
učenika.

1. **Prije negoli ispričaš nekome, stani i razmisli, može li to što si čuo povrijediti osobu o kojoj se govori?** Zašto ti to želiš ispričati nekome drugom? Kako će se ta osoba osjećati kada dozna što ste pričali? Hoće li joj ta priča na bilo koji način nanijeti neugodu ili štetu?
2. **Prekini lanac! Zaustavi trač!** Nemojte ga širiti ako može povrijediti!
3. **Nemojte ga slušati!**
4. Ako jedan prijatelj trača drugoga pred vama, zaustavite ga i pokušajte ih potaknuti na **otvoreni razgovor**.
5. **Poštujte tuđu privatnost!** Ako želite da drugi ne govore o vama, nemojte ni vi o njima.
6. **Provjerite!** Tračevi su najčešće neistiniti.

Tema: Što kada tračaju tebe?

Dopunite prijedloge
učenika.

1. **Provjeriti odakle dolazi trač i zašto.** Je li te netko želio povrijediti ili se radilo o nesporazumu?
2. **Otiđi osobi koja je pokrenula trač i nenasilno raspravi s njom sukob.**
3. **Zatraži podršku prijatelja.** Oni koji te poznaju i kojima je stalo do tebe, pitat će te o čemu se radi. Sam pojasni o čemu se radi onim ljudima do čijeg mišljenja ti je stalo.
4. **Zamoli prijatelje da ti pomognu zaustaviti trač.** Neka drugima kažu ili napišu da to što piše ili što se govori nije istina i neka pozovu druge da prestanu govoriti o tome.
5. **Nemojte osobi koja se ponaša nasilno dati ono što želi** - pokazati da vas je povrijedila jer ćete pogoršati stvar. Osoba vas je željela povrijediti kako bi se ona osjećala dobro, a vi loše. Zamislite njezino razočaranje kad vidi da nije uspjela.
6. **Oduprite se potrebi za osvetom.** Osvetom se nastavlja lanac, a vi također postajete nasilnici.
7. **Što možete naučiti iz te situacije kako se slično ne bi ponavljalo:**
  - Voditi računa o tome komu povjeravate svoje tajne.
  - Pronaći prijatelja kojemu možete vjerovati, koji će vam biti podrška kad vam je teško.
  - Oduprite se potrebi da iz osвете govorite o drugima ono što znate da bi ih moglo povrijediti.

Zahvala učenicima na sudjelovanju.

8. radionica za učenike viših razreda: Zavođenje i seksualno zlostavljanje na internetu

Razred: učenici viših razreda

Cilj: upoznati učenike s pojmom seksualnog zlostavljanja i pedofilije, povezati s pojmom anonimnosti i njezine moguće zlouporabe u svrhu namamljivanja djece, potaknuti razmišljanje o mogućim rizicima pri upoznavanju internetskih prijatelja

Trajanje radionice: 45 minuta

Potreban materijal: papir i olovka, PowerPoint prezentacija i računalo s LCD projektorom, radni listići iz 4. Aktivnosti, listići s ispisanim koracima za funkciju *Print Screen*

Napomena: Za potrebe obrade ove teme pripremljena je PowerPoint prezentacija, koja prati kratko predavanje u okviru 3. Aktivnosti, a u kojoj je prikazan *chat room*, osnovne funkcije, kao i neke mogućnosti (samo)zaštite. Posebno smo istaknuli funkciju *Print Screen*, kao način spremanja i čuvanja ispisa na ekranu u situacijama izlaganja neprimjerenim (seksualnim) sadržajima ili drugim oblicima elektroničkog nasilja. Preporučujemo iskoristiti pripremljenu PowerPoint prezentaciju i uklopiti ju uz predloženo predavanje. Učitelj informatike ili neki drugi učitelj, roditelj ili učenik koji je vičniji radu na internetu može biti pomoć razredniku u provedbi radionice. Poželjno je, ali ne i obvezno, osigurati računala s pristupom internetu za učenike kako bi sami iskušali opciju *Print Screen*. Svakako pozvati učenike da prepisu korake za funkciju *Print Screen* ili im podijeliti unaprijed pripremljene listiće s ispisanim koracima.

Razgovor o seksualnom zlostavljanju, pedofiliji, internetskom zavođenju, pa čak i seksualnosti općenito, težak je i odraslima i djeci. Moguće je da će se djeca zafrkavati tijekom radionice i predviđenih aktivnosti. Važno je prisjetiti se (i znati) da djeca ponekad na šaljiv i zafrkantski način govore o ozbiljnim i opasnim stvarima jer im je teško i/ili neugodno. To je zapravo njihov način da se nose s neugodnim temama.

Osim toga, jako je važno prisjetiti se i uspostaviti pravilo da svatko u razredu govori u svoje ime i onoliko koliko želi sam reći. Ukoliko netko od djece počne govoriti o iskustvima djeteta iz razreda, važno je prekinuti ga i podsjetiti na dogovoreno pravilo.

Kroz predavanja i pojedine aktivnosti djecu usmjeravamo na podršku odraslih osoba kojima vjeruju više nego na njihove prijatelje (koji su također djeca), i to činimo češće i više nego u drugim radionicama i temama. Razlog tomu je činjenica da se ovdje radi o kaznenom djelu i vrlo ozbiljnoj opasnosti. Djeca ne mogu sama rješavati ovaj problem i ne mogu biti dostatna podrška djetetu koje je žrtva pedofila.

Dobro ih je poučiti da prijatelji mogu pomoći i djeca se vrlo često najprije povjere prijateljima. Ono što želimo jest poslati im jasnu poruku da je ovaj problem pretežak za njih same i da je važno povjeriti se i odrasloj osobi.

1. AKTIVNOST: Razgovor s učenicima o internetskim prijateljstvima i upoznavanju internetskih prijatelja

(10 minuta)

Napomena razredniku: Važno je djeci pojasniti da se pod pojmom internetski prijatelj misli na prijatelje koje su upoznali i s kojima se druže na internetu, a koje ne poznaju u stvarnome životu.

Razgovor s učenicima i pitanja za raspravu:

Razrednica kaže: "Internet nam omogućuje komunikaciju s ljudima, daje mogućnost brzog i jednostavnog dopisivanja s vršnjacima i ljudima u različitim dijelovima svijeta. Često na forumu ili *chat-u* možemo naći prijatelje s kojima dopisivanje može biti vrlo zabavno i poučno."

- Imate li internetske prijatelje s kojima se dopisujete i družite na internetu, a da ih ne poznajete u stvarnome životu?
- Na koji način održavate i razvijate internetsko prijateljstvo? O čemu razgovarate?
- Na koji se način vi sami predstavljate na internetu? Dajete li uvijek točne podatke o sebi?
- Vjerujete li sve što vam internetski prijatelj kaže? Na koji način provjeravate govori li vam istinu ili jesu li točni podaci koje ta osoba govori o sebi?
- Jeste li ikada dogovarali susret s internetskim prijateljem? Kakva su vaša iskustva s tih susreta?

2. AKTIVNOST: Razgovor s učenicima o seksualnom zlostavljanju i uznemiravanju

(10 minuta)

Razrednica kaže:

“U današnjoj radionici razgovarat ćemo o seksualnom zlostavljanju i zavodenju djece i mladih na internetu. No željela bih prije toga provjeriti s vama znate li svi značenje pojmova koje ćemo danas rabiti.”

Slijedi definiranje svakog od navedenih pojmova (za potrebe ove aktivnosti u redu je ostati na razini definicije):

- **Što je seksualno zlostavljanje?** - Seksualno zlostavljanje znači svako ponašanje u kojem odrasla osoba iskoristi i uključuje dijete i mladu osobu da bi zadovoljila svoju seksualnu želju i potrebu.
- **Kakve oblike seksualnog zlostavljanja poznajete?** - Spolni odnos, dodirivanje djeteta po intimnim dijelovima tijela ili na djetetu neugodan način, traženje da dijete dira odraslu osobu, samozadovoljavanje pred djetetom, traženje da dijete dodiruje sebe, a odrasla osoba ga promatra, izlaganje djeteta seksualnom sadržaju (slikama, filmovima, pornografskim sadržajima...)
- **Znate li što je dječja pornografija?** - Iskorištavanje djece i mladih za izradu različitih seksualnih materijala (časopisa, fotografija, filmova...) kojima se koriste odrasle osobe da bi zadovoljile svoje seksualne želje i potrebe. Velik broj djece i mladih koji završi u pornografskoj industriji žrtve su dječje prostitucije i trgovine djecom. Također, djeca koja su naivna i olako povjeruju odraslima mogu postati predmetom dječje pornografije.
- **Znate li što znači pojam pedofil?** - Osoba koja iskorištava djecu da zadovolji svoje seksualne potrebe i želje. Iako se pravi da je prijatelj djetetu, zapravo mu nije važno kako se dijete osjeća.

Razrednik iznosi dva primjera zavodenja na internetu kao ilustraciju:

- “Često ako se s nekim dopisujem iz dosade i on me traži gole slike, a ja mu ne dam i ne želim se više s tom osobom dopisivati, onda me počne vrijeđati, ali ja ga blokiram i više nikad ne razgovaram s njim.”
- “Jednom sam bila na *chat*-u i pitao me neki čovjek što imam na sebi. Kad sam prekinula, on se ponovno javljao i psovao i govorio stvari koje su me uznemiravale, pa sam otišla s *chat*-a.”

Napomena razrednici:

Tijekom izvođenja ove aktivnosti, ali i cijele radionice, imajte na umu da povelik broj djece ima neka slična iskustva. Iako u ovoj aktivnosti nismo usmjereni na dječja iskustva ili iskustva njihovih prijatelja i poznanika, može se dogoditi da će neko dijete podijeliti svoje iskustvo ili prokomentirati nešto što je čuo. Važno je da ta iskustva djeca ispričaju. Ukoliko se slična situacija dogodi u vašem razrednom odjelu, dajte priliku učeniku da kaže koliko želi te eventualno možete postaviti potpitanje o tome kako se učenik osjećao tada i što je učinio. Važno je da ostali učenici slušaju priču strpljivo i s poštovanjem te bez vrednovanja i dodatnih poučavanja. Važno je pokazati suosjećanje, pohvaliti za hrabrost te podržati reakcije i ponašanja koja doprinose sigurnosti djeteta.

Zakruživanje razgovora i najava predavanja koje slijedi:

“I sami imate iskustvo da nam internet omogućuje upoznavanje novih ljudi i zabavu. Možemo upoznati mlade ljude iz različitih dijelova svijeta, razgovarati s prijateljima i dragim osobama koje žive u nekom drugom mjestu. Međutim, postoje ljudi koji zlorabe anonimnost koju internet nudi za manipuliranje i pridobivanje djece i mladih na nepoželjna ponašanja, posebno s ciljem zadovoljenja seksualnih želja i potreba. Naučili smo da postoje odrasli ljudi koji se lažno predstavljaju i pretvaraju da su prijatelji jer ih zanimaju slike seksualnog sadržaja ili imaju seksualne želje i namjere. Upravo radi toga važno je biti oprezan pri upoznavanju internetskih prijatelja.

U kratkom predavanju koje slijedi ispričat ću vam na koji način pedofili postaju prijatelji djeci i zavode ih. Naučit ćemo na koje je stvari važno obratiti pozornost kako ne biste upali u neku nevolju i doživjeli nešto vrlo neugodno.”

3. AKTIVNOST: Kratko predavanje

(10 minuta)

Kroz predavanje razrednica pojašnjava djeci na koji način odrasle osobe mogu zavoditi i namamljivati djecu putem interneta:

“Svi volite *chat*-ati i upoznavati druge. To je jedna od stvari radi kojih je internet jako zabavan. Međutim, *chat room* omogućuje odraslima da se pretvaraju da su djeca, što može biti vrlo opasno. Da biste sigurno mogli *chat*-ati i uživati u druženju s internetskim prijateljima, dobro je znati kako djeluju pedofili. Na taj ćete način lakše prepoznati moguće opasne situacije i lažna prijateljstva.

Pedofil može samo **promatrati tj. biti "u sobi" i pratiti razgovor**, ne uključujući se aktivno. Na taj način dobiva informacije o tebi i tvojim interesima. U nekom trenutku početak će razgovor s tobom u *chat room*-u, i to na način da u početku **pita općenita, nevinna pitanja, šali se i priča viceve**. To je zato što svi u *chat room*-u mogu vidjeti poruke i pratiti razgovor. I on sam predstavljat će se kao tvoj vršnjak ili vršnjakinja i vjerojatno će pisati da voli slične stvari kao i ti. Također, može poslati lažnu fotografiju kako bi te lakše uvjerio da je on osoba kojom se predstavlja. Prisjeti se da je pedofil neko vrijeme proveo skriven u *chat room*-u i prateći razgovore o svakoj osobi otkrio je nešto, pa tako i o tebi.

U sljedećem koraku, kad imaš osjećaj da ste se već malo bolje upoznali i sprijateljili, pedofil može predložiti da **nastavite razgovor u privatnoj sobi**, što većina *chat* programa omogućava. Tad može pokušati doznati koliko je sigurno razgovarati s djetetom postavljajući pitanja poput: **"Jesi li sam/a doma?"**, **"Tko još koristi računalo kod tebe?"**, **"U kojoj ti je sobi računalo?"**. Ako kažeš da si sama kod kuće, da je računalo u tvojoj sobi i da se samo ti koristiš njime, pedofil će nastaviti razgovor. Dakle, budi vrlo oprezan/na ako tvoj internetski prijatelj prekine razgovor kad kažeš da nisi sam/a, da se tvoji roditelji koriste računalom ili mogu gledati što ti radiš na internetu.

Pokazalo se da pedofili najprije šalju neutralne sadržaje da te potaknu na razgovor. Može razgovarati s tobom o tvojim interesima i hobbijima, školskim problemima i prijateljstvima ili o tvojim problemima o kojima je prethodno doznao u *chat room*-u. Nakon toga počinje **razgovor vezan uza seksualne aktivnosti**. Kako se razgovor nastavlja, pedofil može opisivati seksualne tehnike. Kako bi te uvjerio da je to normalno i da "svatko to radi", može ti **elektronskom poštom poslati fotografije** koje pokazuju druge ljude ili djecu uključene u takve aktivnosti. Također, može tražiti da mu pošalješ i svoju fotografiju, pa čak i bez odjeće ili u nekoj seksi pozi.

Ponekad može tražiti da, nakon što ti pošalješ slike, posebno one seksualnog sadržaja, izbrišeš te slike jer "će imati problema ako netko drugi vidi te slike". Također, može ti reći da ovo **čuvaš kao tajnu**, odnosno tražiti da nikad nikomu ne govoriš o tim razgovorima. Na taj način kao da želi povećati povjerenje među vama. Nažalost, ti se radi takvih tajni možeš osjećati jako loše i ustrašeno, i zato je važno da znaš da to nisu dobre tajne i u redu je reći roditeljima ili nekim drugim odraslim osobama u koje imaš povjerenja što ti se događa.

Ako se ovaj tip razgovora nastavi, može **predložiti i da se susretete i upoznate u stvarnom životu.**"

Nakon predavanja razrednik poziva učenike da komentiraju i iznesu svoja razmišljanja. U okviru ove rasprave razrednik upoznaje učenike s funkcijom *Print Screen* koja omogućava spremanje i pohranjivanje poruka i sadržaja na internetu. Koraci su detaljnije opisani u PowerPoint prezentaciji koja prati izlaganje, ali i u prilogu na kraju ove radionice.

4. AKTIVNOST: Rad u malim skupinama

(15 minuta)

Razrednica određuje broj malih skupina ovisno o broju učenika u odjelu (3-5 učenika po skupini).

Svaka skupina dobije dvije ili tri kartice s pravilima i savjetima (neke će skupine imati isto pravilo).

Uputa za učenike: "Svaka će grupa dobiti nekoliko kartica s pravilima i savjetima koje je važno znati ako se želimo osjećati sigurnima i zaštićenima s internetskim prijateljima. Prisjetite se svega što smo dosad govorili o internetu i objasnite radi čega je važno poštovati navedeno pravilo. Predstavnik svake grupe pročitat će odgovore koje ste napisali. Za rad imate 7 minuta."

Smjernice i nadopune razrednici:

U tablici na str. 110 naveli smo moguće odgovore učenika. Važno je prvo potaknuti učenike da izlože svoj uradak i odgovore koje su smislili. Tek nakon što učenici iscrpe svoje odgovore, razrednica nadopunjava onim tvrdnjama koje su u priručniku, a učenici ih nisu rekli.

I na kraju zahvala učenicima za sudjelovanje u radionici.

Radni listić

PRAVILO	OBJAŠNENJE - ZAŠTO?
<p>Nikad ne prihvaćaj besplatni poklon (npr. bon za mobitel) u zamjenu za adresu ili neku drugu informaciju bez dozvole roditelja.</p>	
<p>Nikad ne nastavljaš razgovor ili dopisivanje radi kojeg se osjećaš nelagodno ili koji postaje preosoban. Jednostavno prekini razgovor, prijeđi na drugu stranicu na internetu i reci roditeljima ili odraslima od povjerenja što se dogodilo.</p>	
<p>Tajne radi kojih se osjećamo loše ili uznemireno ne treba čuvati. U redu je povjeriti se roditeljima ili drugoj odrasloj osobi kojoj vjeruješ.</p>	
<p>Budi ljubazan, ali ostani oprezan i sumnjičav!</p>	
<p>Nikad nemoj davati informacije o pravom identitetu (ime, prezime, ime i prezime roditelja, broj telefona, kućnu adresu, radno mjesto roditelja, naziv škole, broj kreditne kartice roditelja) ni u <i>chat</i> sobama, niti putem elektroničke pošte (<i>e-mail</i>) nekome koga osobno ne poznaješ jer lako može zlorabiti podatke.</p>	
<p>Prije upoznavanja internetskog prijatelja razgovaraj o tome s roditeljima ili nekom odraslom osobom od povjerenja.</p>	
<p>Dogovori prvi susret na javnome mjestu, gdje ima dosta ljudi.</p>	
<p>Ako nikako ne želiš ili se ne usuđuješ pozvati roditelje na susret s e-prijateljem, nikako ne idi sam/a, već povedi nekoliko prijatelja i prijateljica ili odraslu osobu kojoj vjeruješ.</p>	

PRAVILO	OBJAŠNENJE - ZAŠTO?
Nikad ne prihvaćaj besplatni poklon (npr. bon za mobitel) u zamjenu za adresu ili neku drugu informaciju bez dozvole roditelja.	Možda je to samo trik kojim bi pedofil doznao podatke o tebi i tvojoj obitelji.
Nikad ne nastavljaš razgovor ili dopisivanje radi kojeg se osjećaš nelagodno ili koji postaje preosoban. Jednostavno prekini razgovor, prijedi na drugu stranicu na internetu i reci roditeljima ili odraslima od povjerenja što se dogodilo.	Nije tvoja greška ako dobiješ takve poruke. Poruka nije došla zbog toga što si nešto pogrešno učinio/la. Povjeri se roditeljima ili drugoj odrasloj osobi kojoj vjeruješ.
Tajne radi kojih se osjećamo loše ili uznemireno ne treba čuvati. U redu je povjeriti se roditeljima ili drugoj odrasloj osobi kojoj vjeruješ.	Postoje dobre i loše tajne. Pravi prijatelji od nas neće tražiti da čuvamo tajne radi kojih se osjećamo loše niti tražiti od nas da radimo nešto što nam se ne sviđa..
Budi ljubazan, ali ostani oprezan i sumnjičav!	Ponašaj se prijateljski kao što si i u stvarnom životu. Ali ne vjeruj svemu što drugi kažu. Prisjeti se da o toj osobi znaš samo ono što ti je ona rekla, a na internetu možemo biti sve što poželimo.
Nikad nemoj davati informacije o pravom identitetu (ime, prezime, ime i prezime roditelja, broj telefona, kućnu adresu, radno mjesto roditelja, naziv škole, broj kreditne kartice roditelja) ni u chat sobama, niti putem elektroničke pošte (e-mail) nekome koga osobno ne poznaješ jer lako može zlorabiti podatke.	Internet pruža anonimnost i svatko se može predstaviti kako želi i biti što želi. Ponekad se odrasli ljudi koji često nemaju prijateljske namjere mogu predstavljati kao djeca. Bez obzira na to koliko simpatično netko djelovao preko interneta, ta osoba je ipak stranac, koji može biti i odrasla osoba, a pretvarati se da je dijete. Ljudi loših namjera upravo su ti koji anonimnost najviše zlorabe.
Prije upoznavanja internetskog prijatelja razgovaraj o tome s roditeljima ili nekom odraslom osobom od povjerenja.	Ako je taj prijatelj dijete, on također treba dovesti roditelja. Na taj se način svi osjećaju sigurno. Uostalom, ako je ta druga osoba zaista zainteresirana za stvaranje prijateljstva, roditeljska pratnja neće joj predstavljati problem.
Dogovori prvi susret na javnome mjestu, gdje ima dosta ljudi.	Osoba koja ima iskrene i prijateljske namjere neće imati ništa protiv. Ako se nađeš u opasnosti ili se internetski prijatelj krivo predstavlja, ljudi ti mogu priteći u pomoć.
Ako nikako ne želiš ili se ne usuđuješ pozvati roditelje na susret s e-prijateljem, nikako ne idi sam/a, već povedi nekoliko prijatelja i prijateljica ili odraslu osobu kojoj vjeruješ.	Nikad ne znaš tko je zapravo tvoj internetski prijatelj. Dobro je imati nekog uza se ako se nađeš u opasnosti.

Prilog: Uporaba funkcije *Print Screen*

<p>Kako spremiti <i>Print Screen</i> kopiju u računalo?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Interaktivni sadržaj kopiramo komandama Ctrl+PrintScrn (cijeli monitor) ili Alt+PrintScrn (aktivni prozor) ▪ Pokrenemo program u kojem ćemo sačuvati kopiju (Paint, Word) ▪ Reproduciramo kopiju (Edit/Paste; Ctrl+V) ▪ Sačuvamo kopiju (File/Save As...; Ctrl+S) ▪ Definiramo mjesto i format u kojem čuvamo kopiju (npr. My Documents; .JPG) 	<p>Kako spremiti <i>Print Screen</i> kopiju u računalo?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Interaktivni sadržaj kopiramo komandama Ctrl+PrintScrn (cijeli monitor) ili Alt+PrintScrn (aktivni prozor) ▪ Pokrenemo program u kojem ćemo sačuvati kopiju (Paint, Word) ▪ Reproduciramo kopiju (Edit/Paste; Ctrl+V) ▪ Sačuvamo kopiju (File/Save As...; Ctrl+S) ▪ Definiramo mjesto i format u kojem čuvamo kopiju (npr. My Documents; .JPG)
<p>Kako spremiti <i>Print Screen</i> kopiju u računalo?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Interaktivni sadržaj kopiramo komandama Ctrl+PrintScrn (cijeli monitor) ili Alt+PrintScrn (aktivni prozor) ▪ Pokrenemo program u kojem ćemo sačuvati kopiju (Paint, Word) ▪ Reproduciramo kopiju (Edit/Paste; Ctrl+V) ▪ Sačuvamo kopiju (File/Save As...; Ctrl+S) ▪ Definiramo mjesto i format u kojem čuvamo kopiju (npr. My Documents; .JPG) 	<p>Kako spremiti <i>Print Screen</i> kopiju u računalo?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Interaktivni sadržaj kopiramo komandama Ctrl+PrintScrn (cijeli monitor) ili Alt+PrintScrn (aktivni prozor) ▪ Pokrenemo program u kojem ćemo sačuvati kopiju (Paint, Word) ▪ Reproduciramo kopiju (Edit/Paste; Ctrl+V) ▪ Sačuvamo kopiju (File/Save As...; Ctrl+S) ▪ Definiramo mjesto i format u kojem čuvamo kopiju (npr. My Documents; .JPG)
<p>Kako spremiti <i>Print Screen</i> kopiju u računalo?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Interaktivni sadržaj kopiramo komandama Ctrl+PrintScrn (cijeli monitor) ili Alt+PrintScrn (aktivni prozor) ▪ Pokrenemo program u kojem ćemo sačuvati kopiju (Paint, Word) ▪ Reproduciramo kopiju (Edit/Paste; Ctrl+V) ▪ Sačuvamo kopiju (File/Save As...; Ctrl+S) ▪ Definiramo mjesto i format u kojem čuvamo kopiju (npr. My Documents; .JPG) 	<p>Kako spremiti <i>Print Screen</i> kopiju u računalo?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Interaktivni sadržaj kopiramo komandama Ctrl+PrintScrn (cijeli monitor) ili Alt+PrintScrn (aktivni prozor) ▪ Pokrenemo program u kojem ćemo sačuvati kopiju (Paint, Word) ▪ Reproduciramo kopiju (Edit/Paste; Ctrl+V) ▪ Sačuvamo kopiju (File/Save As...; Ctrl+S) ▪ Definiramo mjesto i format u kojem čuvamo kopiju (npr. My Documents; .JPG)
<p>Kako spremiti <i>Print Screen</i> kopiju u računalo?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Interaktivni sadržaj kopiramo komandama Ctrl+PrintScrn (cijeli monitor) ili Alt+PrintScrn (aktivni prozor) ▪ Pokrenemo program u kojem ćemo sačuvati kopiju (Paint, Word) ▪ Reproduciramo kopiju (Edit/Paste; Ctrl+V) ▪ Sačuvamo kopiju (File/Save As...; Ctrl+S) ▪ Definiramo mjesto i format u kojem čuvamo kopiju (npr. My Documents; .JPG) 	<p>Kako spremiti <i>Print Screen</i> kopiju u računalo?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Interaktivni sadržaj kopiramo komandama Ctrl+PrintScrn (cijeli monitor) ili Alt+PrintScrn (aktivni prozor) ▪ Pokrenemo program u kojem ćemo sačuvati kopiju (Paint, Word) ▪ Reproduciramo kopiju (Edit/Paste; Ctrl+V) ▪ Sačuvamo kopiju (File/Save As...; Ctrl+S) ▪ Definiramo mjesto i format u kojem čuvamo kopiju (npr. My Documents; .JPG)

9. radionica za učenike viših razreda: Snimanje i objavljivanje fotografija na internetu

Razred: učenici viših razreda

Cilj radionice:

- Potaknuti učenike na razmišljanje o mogućim opasnostima i dilemama vezanima za objavljivanje fotografija i snimaka na internetu.
- Upoznati djecu s mogućnostima programa Paint (ili još bolje Photoshop, ako ga škola ima ili može nabaviti) i mogućnosti izmjene slika koje su objavljene na internetu.

Trajanje radionice: 45 minuta

Potreban materijal: obvezno računalo s pristupom internetu, PowerPoint prezentacija i računalo s LCD projektorom

Napomena razredniku/učiteljici:

- U provedbi obvezno sudjeluje učitelj informatike ili neki drugi učitelj, stručni suradnik, roditelj ili učenik vičan informatici uz prisustvo razrednika, a izvedba je moguća i u okviru nastave informatike.
- Za potrebe ove radionice svaka učenica treba svoju vlastitu fotografiju imati spremljenu na nekoj internetskoj adresi (ili na radnoj površini računala). Ako učenici imaju izrađen svoj profil na stranicama specijaliziranim za druženje, ondje vjerojatno imaju i svoju fotografiju, međutim to sigurno nemaju svi, a neki možda nemaju računalo ili digitalni fotoaparatus kod kuće. Zbog toga je nužno u samoj pripremi radionice da učiteljica informatike prikupi od svakog učenika u razredu fotografiju u digitalnom obliku. Ako je učenica nema, može donijeti svoju fotografiju koju će učitelj skenirati ili će učitelj sam fotografirati učenike za potrebe ove vježbe. Prikupljene fotografije učenika staviti će na server te će tijekom radionice napisati učenicima adresu preko koje mogu pronaći fotografije koje će iskoristiti u daljnjim aktivnostima.
- Tijekom provedbe pilot programa učiteljica informatike iz jedne zagrebačke škole napravila je razrednu fotografiju na početku radionice i onda to postavila na internet (*upload*). Svaki učenik iz te skupne fotografije preuzeo je svoju fotografiju i radio na njoj. Iako im je trebalo nešto više vremena za radionicu, nama se ova ideja svidjela jer daje učenicima uvid u neke dodatne manipulacije, obrade i mijenjanja fotografija.
- Učenike treba rasporediti da sjede tako da uz jednog učenika koji je spretn i već se koristio Paint programom bude jedan koji tom programu nije vičan.

- **Važna napomena:** nakon ove radionice obvezno skinuti fotografije učenika sa servera na koji su stavljene za potrebe ove radionice.
- Za potrebe ove radionice postoje dvije PowerPoint prezentacije, jedna koja ilustrira rad na promjeni fotografija u programu Paint i druga u programu Photoshop. Mogućnosti koje nudi Photoshop su mnogo veće, zanimljivije, zabavnije, pa tako i poučnije, a i veći broj učenika ima takav program kod kuće. Međutim, kako Photoshop nije standardni dio Microsoftova paketa koji škole dobivaju, tako smo napravili i nešto skromniju inačicu ove vježbe u Paint programu koji svaka škola sigurno posjeduje. Ukoliko škola može pribaviti ili već ima Photoshop u informatičkoj učionici, preporučamo izvedbu radionice putem toga programa. Ako škola ne može pribaviti Photoshop program, izvedba u Paintu bit će skromna zamjena, a učitelj informatike može samo putem PowerPoint prezentacije s Photoshopom ilustrirati s nekoliko posljednjih slajdova što se sve može napraviti s nekom fotografijom, kako bi im ostala što dojmljivijom poruka da nije istina sve što vidimo na internetu (i u novinama) i da je sav materijal, pa i fotografije kad jednom dospiju u eter, podložan raznim izmjenama (dobronamjernim i zlonamjernim) te da je posve izvan naše kontrole.

1. AKTIVNOST: Razgovor s učenicima

(5 minuta)

Razrednica/učitelj postavlja predložena pitanja i potiče učenike na iznošenje svojih razmišljanja, ideja i iskustava.

Pitanja za poticanje razgovora:

- Objavljuju li svoje fotografije na internetu i gdje?
- Radi čega im je važno staviti svoje fotografije u svoj profil?
- Tko ima pristup njihovim fotografijama i snimkama?
- Jesu li doživjeli neka neugodna iskustva radi fotografija objavljenih na internetu ili poslanih mobitelom?

2. AKTIVNOST: Preuzimanje (engl. *download*) fotografija učenika

(5 minuta)

Učitelj napiše na ploču svoju *web* adresu na koju učenici moraju otići kako bi preuzeli svoje fotografije.

Uputa za učenike:

“Sada ćemo naučiti što sve nudi program Paint/Photoshop, kakve su mogućnosti dorade slika. Na ploči je napisana *web* adresa na koju ćete sad otići i svaki će učenik skinuti s nje svoju fotografiju. Sve izmjene i promjene na fotografijama svatko će od vas raditi samo na svojoj fotografiji. Ako želite dodati nekoga na svoju sliku, smijete skinuti sliku nekog iz razreda koga sami odaberete, no nikakve izmjene na slici te osobe nisu dopuštene bez njezina pristanka.”
Učenici skidaju svoju sliku s poslužitelja (servera).

3. AKTIVNOST: Predstavljanje Paint programa i demonstracija mogućnosti u okviru toga programa

(15 minuta)

Na početku aktivnosti učiteljica informatike pita učenike jesu li se već upoznali s programom za obradu fotografija, koriste li se njime sami, što znaju o tome programu.
Zatim slijedi predstavljanje i demonstracija mogućnosti u Paintu.

Uputa učitelju:

U Paint programu (koji je dio MS Office standardnog paketa u svakome računalu koje ima Windows) ili Photoshop, otvaramo fotografiju koju zatim “obrađujemo” - mogu se uzeti fotografije na kojima učenici nisu sami, nego ih je više. Može se “izrezati” ili zamijeniti glave, nacrtati brkovi, napraviti rupe među zubima, masnica pod okom..., uglavnom intervenirati u nečiju sliku na neki pogrđan način. U ovome dijelu učitelj se koristi pripremljenom PowerPoint prezentacijom.

4. AKTIVNOST: Obrada fotografija

(25 minuta)

Učenici samostalno/ili u paru obrađuju i mijenjaju svoje fotografije. Učitelj ih potiče da isprobaju što više mogućnosti koje program nudi. Dobro je usmjeriti ih da u nekoj varijanti dodaju novu osobu uza se, no svakako podsjetiti da ne rade nikakve promjene te osobe (osim ako je ona s njima u paru i slaže se s time).
Učiteljica komentira uratke s učenicima, učenici mogu obilaziti i pogledati uratke drugih.
Moguće je aktivnosti 3. i 4. povezati tako da učenici istodobno prezentirane sadržaje isprobavaju na svojim računalima.

5. AKTIVNOST: Razgovor s učenicima

(5 minuta)

Učitelj poziva učenike da komentiraju i iznesu svoje uvide, što su naučili o objavljivanju fotografija na internetu, na što moraju paziti.

U zaključku učiteljica informatike ističe:

“Jednom kada pošaljete (seksualiziranu) fotografiju, nad njom više nemate kontrolu, ne znate što se dalje događa s njom. Nikad se ne zna tko će s interneta preuzeti vašu sliku i što će druga osoba učiniti s njom. Mogli ste i sami vidjeti da su uz malo vještine i s osnovnim grafičkim programima moguće razne fotomontaže. Pripazite komu šaljete i komu dajete pristup svojim fotografijama i videonimkama, ali i fotografijama svojih prijatelja. Ne stavljajte na internet ništa što ne biste voljeli da vide vaši prijatelji i poznanici, čak ni u *e-mail* odnosno SMS poruku, a ako ih i stavljate, ograničite im pristup. Potražite savjet roditelja ili druge odrasle osobe kojoj vjerujete.”

Iskustvo iz pilot - primjene:

Želimo podijeliti s vama iskustvo učiteljice informatike u zagrebačkoj školi koja je sudjelovala u pilot-programu. I ovo se čini dobrim mjestom. Učiteljica je bila zadovoljna radionicom i rekla nam je da je učenicima bila vrlo zanimljiva i “fora”. Promatrajući njihov rad na vlastitoj fotografiji, a istodobno su mogli promatrati tuđe uratke, primijetila je da učenici dobro razumiju koliko je takvo mijenjanje fotografije povređujuće za druge. Posebno je se dojmila (a i nas) situacija s dvije učenice iz tog odjela koje su zakasnile na sat i nisu bile na skupnoj fotografiji. Djevojke su vrlo pažljivo pitale kolegicu iz razreda za dopuštenje da “njezino lice razvlače”. Ovakvo ponašanje djevojaka učiteljica je popratila odobravanjem i ushićenjem te smatra da je već sam čin moljenja za dopuštenje bio vrlo poučan za učenike. Misli da će nakon takvog pitanja svi u odjelu zapamtiti i znati da u takvoj šali treba poštovati druge na čiji račun se šalimo.